

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Hudební věda

Magisterská diplomová práce

**J. Umstatt: Durch das Treu und die Andacht
gecrönte Jahr-Hundert
(Edice)**

2015

Bc. Helena Kramářová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Perutková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně pouze s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Brně, dne 5. května 2015

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce, doc. PhDr. Janě Perutkové, Ph.D., za její podporu, ochotu, podnětné rady a připomínky při zpracování práce a Mgr. Vladimíru Maňasovi, Ph.D. za konzultace stavu pramenné základny. Můj upřímný dík patří také PhDr. Ireně Zachové za překlad části textu z latiny a Hedvice Kramářové za jazykové korektury českých překladů a celé práce.

Obsah

1	Úvod	4
2	Oslavy výročí odražení Švédů 1745	5
2.1	Dobová reflexe	6
2.2	Průběh oslav	8
2.3	Realizace oslav	12
3	Joseph Umstatt	15
3.1	Stav pramenné základny	17
3.2	Seznam skladeb uložených v Brně	19
4	Analytický komentář k oratoriu	21
4.1	Triumphales Theatrum	23
4.2	Formální členění	31
4.3	Deklamace	34
4.4	Hudební symbolika	37
4.4.1	Tematická výstavba oratoria	37
4.4.2	Realizace afektů	38
5	Ediční zpráva	44
5.1	Popis pramene	44
5.2	Revizní poznámky	48
5.3	Katalogizační záznam a incipity	50
5.4	Textová edice libreta	51
5.5	Překlad libreta	57
	Závěr	63
	Resumé	64
	Resümee	64
	Summary	64
	Použité zdroje	65
	Soupis pramenů	65
	Seznam literatury	67
	Seznam zkratk	70
	Seznam příloh	71
	Přílohy	72
	Příloha č. 1 – Nákras trasy procesí	72
	Příloha č. 2 – Filigrány Umstattových skladeb uložených v ODH MZM	73
	Příloha č. 3 – Titulní strana libreta	75
	Příloha č. 4 – Edice oratoria	76

1 Úvod

Barokní slavnosti byly spojeny s rozličnými evropskými městy, kulty svatých či oslavami význačných příležitostí panovníků. Do průběhu brněnských festivů se v první polovině 18. století zapojovalo duchovenstvo, měšťané i zbytek obyvatel. V roce 1736 se v Brně konaly velké oslavy při příležitosti korunovace obrazu Panny Marie Svatotomské. Další slavnosti pak proběhly roku 1745, a to u příležitosti svátku Nanebevzetí Panny Marie a zároveň stoletého výročí odražení švédského vojska, které znamenalo konec obléhání Brna. Kulturní prostředí Brna první polovina 18. století, které bylo bohaté na operní a oratorní provoz podporovaný vlivnými a zámožnými mecenáši, predikovalo zapojení hudební složky do celých oslav, jako jednu z demonstrací zbožnosti. Hudební produkce měla v rámci festivů své jednoznačné místo a nejinak tomu bylo i v Brně.

Samotný průběh slavnosti v roce 1745 byl již v několika publikacích nastíněn, či okrajově zmíněn, avšak žádná z nich se nezaměřovala primárně na hudební složku oslav porážky Švédů. Předkládaná diplomová práce si proto klade za cíl shromáždit a zároveň rozšířit dosavadní poznatky jak o slavnostech z roku 1745, tak i o jediném doposud známém dochovaném oratoriu Josepha Umstatta, které zkomponoval pro tuto událost. Nejprve je nastíněn kontext a průběh slavnosti, při jehož popisu jsme vycházeli z dobových pramenů, následně přiblížena osobnost skladatele Josepha Umstatta s přihlédnutím k jeho působení v Brně v kapele hraběte Johanna Leopolda Dietrichsteina. Další část práce se věnuje oratoriu samotnému, které je okomentováno formou analytických sond. Stěžejním bodem je pak kriticko-praktická edice. Důležité pasáže textů z pramenů, stejně jako libreto oratoria jsou uvedeny v diplomatickém přepise, koncipovaném jako česko-německý zrcadlový překlad.

Výjimečnost slavnosti spočívá především v množství a rozmanitosti pramenů, které se o slavnosti dochovaly. Není však vyloučeno, že budou v budoucnu objeveny další prameny, které by mohli obraz slavností doplnit a ozřejmit některé z detailů například hudební provozovací praxe.

2 Oslavy výročí odražení Švédů 1745

Okázalé slavnosti soustředěné především k mariánskému kultu byly vedle poutí charakteristickým jevem náboženského vzepětí ve dvacátých a třicátých letech 18. století.¹ Barokní festivity se na počátku století staly signifikantní nejen pro významné svátky liturgického roku, ale také pro význačné události na poli duchovním a světském. Slavnostní výzdoba spoluutvářela a do jisté míry interpretovala vlastní slavnost – vizualizací klíčových myšlenek i tematickými nápisy dotvářela celkový efekt, který byl srozumitelný pro všechny vrstvy obyvatelstva. Samotný průběh slavností posunoval realitu takřka do symbolické roviny, neboť formoval kategorie času i prostoru.² Oslavy doprovázely člověka při nejvýznamnějších událostech liturgického roku, významných meznících v životě církve, jednotlivých kongregací a v životě země či města. Pravidelně se též konaly poutě či procesí, k provizorně vystavěným a vyzdobeným oltářům.

Mezi největší pořádané slavnosti konané v českých zemích patřily bezesporu oslavy beatifikace a kanonizace sv. Jana Nepomuckého v Praze (1729) a dalších městech. Na Moravě se pak jednalo o dvě korunovace mariánských milostivých obrazů – na Svatém Kopečku u Olomouce (1732) a nedlouho na to v Brně (1736). Další festivitou v Brně pak byly oslavy stoletého výročí konce švédského obléhání. Všechny tyto slavnosti byly koncipovány obdobně – dominovala výtvarná výzdoba a tzv. efemérní architektura, přicházely nesčetná procesí poutníků z venkova, která byla vítána zvukem zvonů, trubek a tympánů. Nevšední atmosféru pak večer dokreslovaly iluminace triumfálních architektur a ohňostroje.³ Tento druh oslav doznával od přelomu první a druhé poloviny století, kdy začalo docházet k pozvolné proměně kulturně-společenské situace a změně dobového paradigmatu.

Na pozadí války habsburské monarchie s Pruskem se odehrávaly oslavy již zmíněného stoletého výročí porážky švédského vojska a konce obléhání města Brna. Ačkoliv se slavnost primárně vztahovala k svátku Nanebevzetí Panny Marie a Mariina milostivého zásahu v době obléhání Brna neprobíhala pouze v kostelích a jejich

---

¹ SAMEK, Bohumil. *Architektura v díle F. Ř. Ecksteina*. In *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity F 30-31*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1986-87, s. 53–59.

² OPPELTOVÁ, Jana. *Slavnosti a efemérní architektura*. In Kroupa, Jirí (ed.) *V zrcadle stínů. Morava v době baroka. 1670–1790*. Brno: Moravská galerie v Brně, 2003, s. 145.

³ Tamtéž, s. 146.

blízkém okolí. Ve městě byly postaveny dočasné stavby (spadající mezi tzv. efemérní architekturu), slavnostně vyzdobeny byly také domy, okolo kterých kráčelo procesí, magistrát vydal nařízení upravující úklid na ulicích ve městě, aby jimi bylo možno procházet.⁴ Do Brna se sjeli nejen představitelé šlechty a duchovního stavu z celé Moravy, ale s procesími přicházeli také poutníci z okolních vesnic. To vše poukazuje na charakter slavnosti jako takový – docházelo k propojení mnoha aspektů oslav: od zakázek pro řemeslníky a angažování hudebníků, přes uměleckou výzdobu a iluminaci města až k duchovní formaci tematickými kázáními.

2.1 Dobová reflexe

K pozdně barokním oslavám patřila v mnoha případech i reflexe událostí v dobové literatuře, tiscích či zápisnicích očitých svědků, ale také informace správních orgánů institucí. Slavnost z roku 1745 je však mimořádná nejen svou reflexí, ale také tím, že se prameny ve velkém množství dochovaly, což není samozřejmostí. Jedná se především o následující prameny: rukopisy *Annus seacularis primus initiatae obsidionis senatus populiq̄ue Brunensis* Adeodata Hanzeliho, *Jubilæum primum* z archivu augustiniánů, *Miscellanea iucundo-curiosa* Hieronyma Haury, tisk *Kurtz verfaſte Nachricht*, knihy příjmů a výdajů *Liber expensarum Conventus Brunensis S. Thomæ*⁵ a *Über alle außgaab Bey der Löbl. Wüirthſchafft-Directorio der königl. Stadt Brünn*⁶ a také zápisy ze zasedání městské rady *Prothocoli 1745* a *Prothocoli 1747*.

Rukopis knihovníka augustiniánů Adeodata Hanzeliho *Annus seacularis primus initiatae obsidionis senatus populiq̄ue Brunensis* zpětně líčí události z roku 1645, je zde vložena německá tištěná zpráva o oslavách a po ní následují na 15 stranách Hanzeliho německy psané poznámky.⁷ Hanzeli se zaměřuje na výzdobu města, popisuje četné měšťanské triumfální portály včetně jejich výzdoby ve městě. Především měšťanská výzdoba reflektovala události nejen z roku 1645, ale také z roku 1742. Tematicky byla

---

⁴ Srov. Archiv města Brna (dále jen AMB), fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 1337, s. 1031.

⁵ Moravský zemský archiv (dále jen MZA), fond E4 – Augustiniáni Staré Brno, kart. 145, sign. 45:2.

⁶ AMB, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 736 a AMB, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 738.

⁷ Moravská zemská knihovna (dále jen MZK), Rkp. A 24. HANZELI, Adeodatus. *Annus seacularis primus initiatae obsidionis senatus populiq̄ue Brunensis*.

taktéž vyzdobena okna v ulicích, kterými procházelo procesí. Poznámky však neobsahují informace týkající se hudby či oratoria.

V archivu augustiniánů můžeme nalézt latinskou zprávu o slavnostech nazvanou *Jubilaum primum*.⁸ Ta krátce zmiňuje události z roku 1645 i korunovaci milostivého obrazu 1736. Na dvaceti devíti stranách líčí podrobně průběh oslav od 14. srpna do 22. srpna 1745. Kniha obsahuje nejvíce zmínek o hudbě (obzvláště o trubačích), procesích, účastnících. Stejně jako Hanzeli popisuje výzdobu měšťanských domů a zastavení procesí. Například osmé zastavení bylo před domem tiskaře Jakuba Maxmiliána Swobody, který vytiskl libreto oratoria (1745) i pamětní tisk ke slavnosti (1747). Tisk libreta je v této zprávě u informací o oratoriu vlepen. Druhá část rukopisu se věnuje osobnosti jezuity Martina Středy.

Obsáhlým svědectvím jsou podrobné poznámky a popis slavnosti v rukopise augustiniána Hieronyma Haura *Miscellanea iucundo-curiosa*, který byl od roku 1743 sekretářem a archivářem kláštera.⁹ Mimo to působil Haura také po nějakou dobu jako regenschori na kůru u sv. Tomáše.¹⁰ Rukopis obsahuje osmdesát šest stran o průběhu slavnosti, bohoslužbách, procesích, výzdobě města, včetně několika kopií dopisů vztahujících se k přípravám slavnosti. Dále v něm jsou uvedeni zástupci duchovenstva (např. rajhradský probošt Matouš Stehlík či opat brněnských augustiniánů Matouše Pertschera), zástupci šlechty (hrabě Johann Leopold Dietrichstein či hrabě Franz Joseph Kotulinsky) i členové městské rady a významní měšťané. Haura též podrobně popisuje jednotlivé triumfální portály i průběh mší konaných v celém oktávu. Haurovo pojednání je tak jedním z klíčových pramenů pro tuto práci. Pozornost věnuje také hudební složce a provedení oratoria.

Dva roky po slavnosti byla vydána zevrubná zpráva o jejím průběhu, procesích, výzdobě města i o provedení oratoria, a to včetně libreta. Tato zpráva tvoří ve své

---

⁸ MZA, fond E4 – Augustiniáni Staré Brno. Kart. 169, Sign. 51:11, Kniha *Jubilaum primum*.

⁹ MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus: *Miscellanea iucundo-curiosa* [...]. Tomus II., s. 441–527.

¹⁰ K této problematice blíže ARNOŠTOVÁ, Marcela. *Augustinián Jeroným Haura (1704–1750) a jeho pastorální árie Surge mipse vocem alta*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav hudební vědy, 2011. 74 s. Vedoucí bakalářské práce Jana Perutková a dále SEHNAL, Jiří. *Hudba u brněnských augustiniánů v 18. století*. In *Hudební věda* 20, 1983 č. 3, s. 227–240.

podstatě předmluvu k tištěnému souboru kázání, která zazněla v rámci oslav.¹¹ Tisk vyšel pod názvem *Kurtz verfaste Nachricht der hundert-jährig-andächtigen Gedächtnuss wegen hundertthätiger Befreyung der königlichen Stadt Brünn, als selbste Im Jahr 1645. vom 3. May anfangend bis auf den 15. Monath Augusti durch gantze 16. Wochen von der Schwedischen Macht hart ist belagert und bestürmet* (v práci používáme zkrácené verze názvu *Kurtz verfaste Nachricht*).¹² Německy psaný tisk, dochovaný ve velkém množství exemplářů,¹³ neuvádí autora, avšak podle informací uvedených v účtech direktoria z roku 1747 je autorem tisku sám farář od svatého Jakuba a zároveň děkan Carl Joseph Friedrich.¹⁴ Tisk byl vydán v nákladu 1500 kusů, který stál 300 fl. r.¹⁵ Knihy byly věnovány duchovním, šlechticům, radním či měšťanům. Zajímavou položku představují dva výtisky pro městské věžné a šest kusů pro regent choriho a čtyři choralisty.¹⁶

Odlišný typ pramenů představují knihy příjmů a výdajů od augustiniánů *Liber expensarum Conventus Brunensis S. Thomæ* a účty direktoria *Über alle außgaab Bey der Löbl. Württschafft-Directorio der königl. Stadt Brünn*, které spravovalo výdaje městské rady. Zápisy z jednání městské rady z roku 1745 a 1747 obsahují zvláště pokyny praktického charakteru, ale o hudebních produkcích, tedy ani o oratoriu, zde zmínky nejsou.

2.2 Průběh oslav

Následující kapitola je kompilátem informací z výše uvedených dobových pramenů, aby byl umožněn celistvý pohled na festivity. Text je založen primárně na popisu z tisku *Kurtz verfaste Nachricht*, a doplněn o důležité údaje z ostatních pramenů

---

¹¹ Touto problematikou se podrobněji zabývá publikace SLÁDEK, Miloš. (ed.) *Svět je podvodný verbíř aneb, Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2005, 525 s.

¹² *Kurtz verfaste Nachricht Der Hundert-jährig-andächtigen Gedächtnuß Wegen Wunderthätiger Befreyung Der Königlichen Stadt Brünn*, Brünn: gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747. (MZK, sign. CH-0005.333)

¹³ Srov. Katalogizační listek. *Kurtz verfaste Nachricht* In *Knihopis Digital Database – České prvotisky a staré tisky (1476-1800)*. [online] 2014 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <<http://db.knihopis.org/l.dll?cll~P=6081&TL=ZLHL>>.

¹⁴ Srov. AMB, fond A 1/9 – Stará registratura, fasc. S282, inv. č. 471, fol. 13-17. a také SCHRAMM, Wilhelm: *Ein Buch für jeden Brünnner: Quellenmäßige Beiträge zur Geschichte unserer Stadt*. Brünn: Verlag des Verfassers, 1901-1905. Bd. 1., s. 108–111.

¹⁵ Celý obnos zaplatil magistrát města Brna. Srov. AMB, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 738, fol. 58 a AMB, fond A 1/9 – Stará registratura, fasc. S282, inv. č. 471, fol. 13v.

¹⁶ Srov. AMB, fond A 1/9 – Stará registratura, fasc. S282, inv. č. 471, fol. 15v.

(*Miscellanea iucundo-curiosa, Jubilæum primum*). Samostatně jsou pak akcentovány a komparovány údaje vztahující se k hudbě. Popisy a komentáře zmiňující hudbu však ve většině případů neuvádí názvy skladeb ani skladatele, jejichž skladby se u slavnostních mší a dalších příležitostí hrály.

Slavnost začala v předvečer svátku tj. 14. srpna 1745, kdy byly o třetí hodině uspořádány slavnostní nešpory ve farním kostele sv. Jakuba, u augustiniánů a také v ostatních kostelích v Brně. U augustiniánů byly nešpory doprovázeny „nádbornou hudbou se čtyřmi páry tympánů“¹⁷ a byly ukončeny hymnem *Te deum laudamus* zpívaným za doprovodu varhan. Poté mělo následovat první procesí od sv. Jakuba, avšak kvůli silnému dešti bylo zrušeno a místo něj byly u sv. Jakuba zpívány loretánské litanie s „neobyčejnou hudbou“¹⁸. Téhož dne se v sedm hodin večer rozezněly všechny zvony ve městě. O osmé hodině opět zněly zvony, které doprovázela hudba ze slavobrán a na Špilberku – hrálo se „na trompety, tympány a další nástroje.“¹⁹

Den svátku Nanebevzetí Panny Marie, 15. srpna 1745, začal slavením maturity, po které následovalo procesí s milostivým obrazem Panny Marie Svatotomské. Obraz byl nesen šlechtou, zatímco stříbrná pamětní deska, zhotovená z darů měšťanů na podnět magistrátu, byla nesena jeho představiteli.²⁰ Procesí se účastnilo duchovenstvo, šlechta, radní, měšťané a bratrstva. Bratrstva, děti a prostý lid se modlily růžencem, studenti zpívali hymnus *Omni die dic Mariæ*.²¹ Hudebníci, choralisté a další zpěváci ve velkém počtu doprovázeli procesí po celou dobu „zpěvem hymnu *Ave Maris Stella* za doprovodu trombonů.“²² Lidé se na konci procesí modlili tuto modlitbu ze svých zpěvníků.

---

¹⁷ „sub magnifica musica a 4 parium Tympanorum“, MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus: *Miscellanea iucundo-curiosa*[...] Tomus II, s. 447.

¹⁸ „unter einer sonderbaren Musië“, *Kurtz verfaßte Nachricht* [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, durch Wentzel Lenhart, Factorn, 1747, fol. A2r.

¹⁹ „Tympana et Tuba ac alia Instrumenta“, MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus. *Miscellanea iucundo-curiosa* [...] Tomus II, s. 448.

²⁰ Popis procesí lze také najít v publikaci: MALÝ, Tomáš – MAŇAS, Vladimír – ORLITA, Zdeněk. *Vnitřní krajina zmizelého města. Náboženská bratrstva barokního Brna*. Brno: Archiv města Brna, 2010. 380 s. Brno v minulosti a dnes, Supplementum 10.

²¹ „hymnum omni die decantantes“, MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus. *Miscellanea iucundo-curiosa* [...] Tomus II, s. 450.

²² „Musici Vocalista in mango numero, cum Trombonis dulcibus decantantes hymnum *Ave Maris Stella*, per totam viam.“, MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus: *Miscellanea iucundo-curiosa*... Tomus II, s. 452. popis téhož: „Eine grosse Anzahl deren Choralisten und anderen Singern, welche enabläßlich den ganzen Weeg hindurch das *Ave Maris Stella* anstimmten.“, *Kurtz verfaßte Nachricht* [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747, fol. Br.

Mezi jednotlivými skupinami v procesí hráli trubači s tympány. Procesí se taktéž účastnilo „*sedm skupin trumpet*“²³ povětšinou s bubny, mimo jiné i zemští trubači, kteří obvykle hráli v obsazení čtyř hráčů na trumpety a jednoho tympanisty.²⁴

Procesí s obrazem Panny Marie se vydalo od sv. Tomáše, prošlo dřevěnou bránou, přes Běhounskou ulici a Velké náměstí, prošlo Sedlářskou a Židovskou ulicí, od kapucínů pak směrem vzhůru okolo Zelného trhu a ulicí okolo radnice, nato opět přes Velké náměstí a Veselou uličku až nakonec dorazilo skrze Veselou bránu zpátky ke kostelu sv. Tomáše.²⁵ Zde byl obraz navrácen na původní místo, poté byla sloužena slavnostní mše, kterou celeburoval kardinál Ferdinand Julius Troyer za zvuku „*slavnostné hudby se sedmi páry tympánů a trumpet*.“²⁶ Slavnostní kázání byla pronesena německy i česky. Obřady byly zakončeny požehnáním za zvuku výše uvedených nástrojů. Po osmé hodině se „*za hláholu trumpet a bubnů celé město rozžářilo ohněm radosti*.“²⁷ Osvětlené bylo nejen centrum města, ale i veškeré slavnostní architektury a kašna na Zelném trhu.

Téhož dne o půl desáté večer bylo na farním dvoře uvedeno oratorium ke cti Panny Marie, které zhudebnil Joseph Umstatt. Oratorium bylo uvedeno na efemérní architektuře, zvané též „*theatrum triumphalis*“²⁸ se dvěma skupinami trumpet a tympánů. Dále se uvádí, že se k [Umstattově] „*hudbě se shromáždilo nespočetné množství lidu. Protože jsou však ulice u sv. Jakuba poněkud úzké, a mnohá vrchnost zde neustále jezdila v kočárech, působilo to mezi lidem neutišitelnou vřavu a povyk, což vzalo hudbě velkou část jejího účinku, kvůli čemuž bylo rozhodnuto, toto oratorium v poslední den slavnosti nebrát na triumfálním portálu, ale v kostele*

---

²³ „*unter sieben-Chörigen Pauken und Trompeten*“, Kurtz verfaste Nachricht [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, durch Wentzel Lenhart, Factorn, 1747, fol. Cv.

Chor, chörige v tomto kontextu označuje skupinu instrumentalistů, v latinských pramenech je též skupina instrumentalistů označena jako *Par Tubis*“, MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus. *Miscellanea iucundo-curiosa* [...] Tomus II, str. 448. Srov. *Chor*. In: Goethe-Wörterbuch. Das Wörterbuchnetz. [online] 2015 [cit. 2015-04-16] Dostupné z: <http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetzwbgui_py?sigle=GWB&lemid=JC00517>.

²⁴ Srov. ŠTĚDRŮŇ, Bohumír. *Zemští trubači a tympanisté v Brně. K vývoji neznámé hudební společnosti v 17. a 18. století*. In Vlastivědný věstník moravský 7, 1952, č. 3, s. 122–134.

²⁵ Viz Přílohu č. 1 – Plán města Brna se vyznačenou trasou procesí.

²⁶ „*unter sieben-Chörigen Paucken und Trompete, und einer recht prächtigen Musit*“, Kurtz verfaste Nachricht [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747, fol. B2v. Srov. „*Missa solemnis. Musica Virtosissima audiebatu*“, MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus: *Miscellanea iucundo-curiosa*... Tomus II, s. 458.

²⁷ „*wurde [...] unter Paucken- und Trompeten-Schall mit Freuden-Feuer erleuchtet*“, Kurtz verfaste Nachricht [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747, fol. Cv.

²⁸ MZA, Fond E4 – Augustiniáni Staré Brno. Kart. 169, Sign. 51:11, *Knihy Jubilaum primum*, s. 21.

u Sv. Tomáše.²⁹ Na jiném místě je psáno, „v případě, že by tato tribuna stála v nějaké širší ulici, byla by nejspíše díky mnohým svítelnám krásná na pohled, a také kvůli tomu, že bylo na této tribuně, která se podobala kůru, uvedeno hudební oratorium. [...] Avšak nespočetné množství lidu a mnoho různých projíždějících vozů způsobilo hudbě nemalou újmu.³⁰

Druhého dne, 16. srpna, byla před obrazem Panny Marie u augustiniánů sloužena svatojakubským farářem matura „s líbezňou hudbou.“³¹ O desáté hodině pak bylo slavnostní německé a české kázání. Po slavnostních nešporách v 15 hodin uspořádalo bratrstvo svatého růžence při dominikánském konventu sv. Michala veřejné procesí, které vedl převor zábrdovického kláštera P. Nepomucenus Dupeni. Duchovní program dne ukončily slavnostní zpívané loretánské litanie, opět za doprovodu sedmi skupin trumpet a tympánů. Po deváté hodině večerní bylo opět iluminováno celé město, ale pozornost se soustředila obzvláště k fontáně na Zelném trhu, která byla nasvícena zcela novým způsobem. Zažehnuté lampy byly umístěny pod tryskající vodu a okolo celého vodotrysku byly pochodně. U kašny se hrála „krásná instrumentální hudba“³² což přitáhlo nespočetné množství lidí.

Poslední den slavnosti 17. srpna začal opět zpívanou maturou „s krásnou hudbou“³³ po ní šlo procesí s mnoha prapory – každá z farností měla čtyři až šest praporů, dalších čtyřicet pak bylo rozděleno mezi prostý lid. Procesí se mimo jiné účastnili městští choralisté a přibližně třicet ministrantů, stejně jako oněch sedm skupin tympánů a trumpet, jejichž zvuk ukončil také slavnostní požehnání na konci procesí. Ve 14 hodin odpoledne se pak konaly slavnostní nešpory v městském farním kostele u sv. Jakuba. Po jejich skončení byl milostivý obraz v slavnostním průvodu odnesen zpět k augustiniánům do kostela sv. Tomáše, přičemž jej neslo duchovenstvo, zatímco členové magistrátu doprovázeli obraz nesoucí pochodně. Průvodu se účastnili „zemští

---

²⁹ Kurtz verfasste Nachricht [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747, fol. A2r.

³⁰ Tamtéž, fol. A2r.

³¹ „bey lieblicher Music die Matur [...] Herr Carl Joseph Fridrich abgesungen“, tamtéž, fol. Cr.

³² „eine schöne Instrumental-Music zu hören ware“, tamtéž, fol. F2v.

³³ „bei schöner Music die Matur gesungen“, tamtéž, fol. Cr.

trubači v červených oděvech³⁴ a „hudebníci s trombóny zpívající ve velkém počtu hymnus Ave Maris.“³⁵

Po přinesení obrazu do kostela zde byly zazpívány slavnostní loretánské litanie a na závěr zazněl ambrosiánský chvalo zpěv „*Te deum laudamus doprovázen mnohými bubny a trumpetami.*“³⁶ Stejně jako o prvním dnu slavnosti bylo uvedeno oratorium, tentokrát však před milostivým obrazem Panny Marie v kostele sv. Tomáše za přítomnosti vysoké šlechty a lidu. „*Malé virtuózní německy zpívané oratorium*“³⁷ udělalo dle Haury na všechny zúčastněné velký dojem.

2.3 Realizace oslav

Slavnost však krom estetické a duchovní roviny vyžadovala i zcela praktickou koordinaci, jako bylo zajištění úklidu ulic, zadání zakázek na zhotovení výzdoby, zaplacení luceren a vosku, plat pro hudebníky za produkci, pozvání kazatelů, významných osobností a mnoho dalšího.

Slavnostní uměleckou výzdobou se prezentovalo duchovenstvo i město. První slavobrána stála před průčelím augustiniánského kostela sv. Tomáše, přičemž byla šestnáct sáhů vysoká a dvanáct sáhů široká. Architektura byla nasvícena více než 2500 umně rozmístěnými lucernami, které dodávaly stavbě lesk.³⁸ Tu zbudoval malíř Joseph Rotter a sochař Josef Leonard Weber.³⁹ J. Rotter za práci obdržel podle Haury 250 fl. r.⁴⁰ v soupisu výdajů kláštera za srpen je však pouze položka 200 fl. r.,⁴¹ lze však

---

³⁴ „*Tubicines Provinciales, quos jam 6. Paria Tympanorum*“, MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus. *Miscellanea incundo-curiosa* [...] Tomus II, s. 462, srov. MAŇAS, Vladimír – ORLITA, Zdeněk – POTŮČKOVÁ, Martina. *Zbožných duší úl. Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010, s. 74 – 78.

³⁵ „*Musici figurales in mango numero cum Trombonis Cantantes hymnum Ave Maris.*“ tamtéž, s. 462.

³⁶ „*das Ambrosianische Lob-Gesang unter vielfältigen Paucken und Trompeten-Schall*“, *Kurtz verfaste Nachricht* [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747, fol. C2r.

³⁷ „*Germanicum Oratorium supra jam assignatum a virtuosis Musicis productum*“, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus. *Miscellanea incundo-curiosa* [...] Tomus II, s. 483.

³⁸ Tyto rozměry odpovídají zhruba dnešním 28,6 m výšky a 21,5 m šířky, *Kurtz verfaste Nachricht* [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747, fol. Dr.

³⁹ MACUROVÁ, Zuzana. *Kapitoly z mecenátu Matouše Pertschera, představeného brněnskému augustiniánskému klášteru (1740–1777)*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2009. Vedoucí diplomové práce Lubomír Slavíček, s. 39.

⁴⁰ MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus. *Miscellanea incundo-curiosa* [...] Tomus II, s. 478.

⁴¹ MZA, fond E 4 – Augustiniáni Staré Brno, kart. 145, sign. 45: 2, fol. 309v.

předpokládat, že část výloh zaplacená předem. Celkově připadlo na tuto slavobránu 700 fl. r. Haura také uvádí, že tento triumfální portál, který sám navrhl, nebyl sice příliš velký, ale díky dobře promyšlené architektuře, koordinaci figur a použití dobrých barev působil krásným dojmem. U bočního vchodu do kostela stál taktéž triumfální portál, avšak pouze malý, 5 sáhů vysoký.⁴²

Slavnost nazývaná v pramenech *Saculum Schvericum*[sic!] se také řešila na zasedáních městské rady, a to hned několikrát. Již 31. března byl v protokolech zmiňován ohňostroj, 30. dubna se radní usnesli, že budou z radnice a radniční věže znít v předvečer svátku celou hodinu bubny a trumpety,⁴³ 21. května bylo schváleno vyplacení nezbytného obnosu pro zbudování triumfálního portálu, totéž se projednávalo i 18. června. Taktéž měly být zaplacený včas nezbytné výlohy na triumfální portál *mit Concerto* pro pana faráře.⁴⁴ Na začátku srpna pak městská rada řešila průběh oslav samotných a vydala nařízení kvůli bezpečnosti ve městě – vyžadován byl úklid ulic a náměstí, stejně jako zametení všech veřejných prostranství. Kvůli nebezpečí požáru byly po městě rozmístěny cisterny s vodou, bezpečnost během iluminace města zajišťovalo nařízení, které zakazovalo nošení pochodní úzkými uličkami a zapalování ohně ve vyšších patrech domů.⁴⁵

V dochovaných účtech jsou zaznamenány platby za nošení bubnů při procesích uskutečněných v rámci slavností – město zaplatilo za 7 chorických bubnů k procesí 4 fl. r. a 24 kr., v září pak bylo vyplaceno za nesení 2 bubnů zemským bubeníkům *Landpaukern* 1 fl. r. 12 kr.,⁴⁶ *Musici* dostali za nesení 4 chorických bubnů při dvou procesích během oslav 12 fl. r. 22 kr. a 2 d., jinak prameny o výlohách za hudbu mlčí.

Podle účtů městského direktoria dostal Joseph Rotter 150 fl. r. za malbu triumfálního portálu na Velkém náměstí vedle Mariánského sloupu.⁴⁷ Direktorium zaplatilo sklenáři za dodané lampy (kus à 1 ½ kr.) a dráty (kus à 2 kr.) celkem

---

⁴² Zhruba 8 m vysoký, *Kurtz verfaste Nachricht* [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747, fol. D2v.

⁴³ AMB, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 1337, s. 622.

⁴⁴ „Triumph-Porten mit Concerto des Titl. Herrn Stadt-Pfarrers“, AMB, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 1337, s. 622, též informace AMB, fond A 1/9 – Stará registratura, fasc. S282, inv. č. 471, fol. 41r.

⁴⁵ AMB, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 1337, s. 1028.

⁴⁶ AMB, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 736, fol. 26v.

⁴⁷ Tamtéž, fol. 23v.

36 fl. r. 40 kr.⁴⁸ Za nasvícení stavby lampami a lucernami obdržel sklenář 4 fl. r. 26. kr., mistru cihláři Petru Schmidtovi bylo zapláceno za postavení triumfálních portálů 53 fl. r., městskému tesaři Huberovi za provedenou tesařskou práci na triumfálních portálech bylo vypláceno 79 fl. r.⁴⁹

Z Haurova rukopisu se dozvídáme, že autorem návrhu výmalby stavby byl městský farář a děkan Carl Joseph Friedrich, který v tomto prostoru nechal oratorium uvést na své náklady.⁵⁰ Je možné spekulovat o tom, že děkan Carl Joseph Friedrich je rovněž autorem libreta, jelikož tematičnost výzdoby slavnostního divadla se do jisté míry shoduje s dějem a postavami oratoria.

---

⁴⁸ Tamtéž, fol. 23v.

⁴⁹ Tamtéž, fol. 28v.

⁵⁰ MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus. *Miscellanea incundo-curiosa* [...] Tomus II, s. 483.

3 Joseph Umstatt

Život Josepha Umstatta je provázán s několika významnými dvory, což se zrcadlí v jeho dochovaných skladbách. Do dějin města Brna se nesporně zapsal kompozicí oratoria k oslavám odražení švédského obléhání. Joseph Umstatt byl v povědomí muzikologů pouze jako kapelník na bamberském arcibiskupském dvoře, jehož dílo se z větší části nedochovalo. Dnes o Umstattovi víme více především díky práci Ladislava Kačice. Ve světle nově nalezených pramenů doplnil informace o Umstattově životě a profesní dráze. Z tohoto důvodu uvádíme pouze stručný biografický přehled vycházející z aktuálního stavu bádání, který se zaměřuje na shrnutí nejdůležitějších informací o Umstattově působení na Moravě, resp. v Brně.

Joseph Umstatt se narodil 5. února 1711 ve Vídni jako druhý nejstarší potomek císařského malíře Johanna Georga Umstatta.⁵¹ Již v letech 1724–1725 přijel Joseph spolu se svým otcem na dvůr Josefa Esterházyho v Čeklísi⁵² a o několik let později 1727–1730 studoval u trnavských jezuitů. V Trnavě navštěvoval nižší ročníky gymnázia, s velkou pravděpodobností měl již v té době dobré hudební vzdělání, jelikož učil hudbě svého mladšího spolužáka Mikuláše Esterházyho II. („Nádhermilovného“), pozdějšího Haydnova mecenáše.⁵³ Ladislav Kačic také uvádí, že době trnavských studií patrně pravděpodobně začal s komponováním hudby k jezuitským školským hrám.

Roku 1730 se stal na devět let členem kapely arcibiskupa Imricha Esterházyho v Bratislavě. Umstatt zde působil nejprve jako cembalista a varhaník, v dobových pramenech je označován jako *Musicus*. Od roku 1737 se podepisoval jako *Music-Director*, jelikož v této době zajišťoval chod kapely a byl tak neoficiálním kapelníkem.⁵⁴ Jeho plat byl však na stejné úrovni jako plat trubačů, přičemž plat kapelníků byl zhruba dvakrát vyšší – např. od roku 1734 Umstattův roční plat 150 fl. r., zatímco jeden z oficiálních kapelníků Leopold Carl dostával ve stejném období 240 fl. r., přestože se

---

⁵¹ Srov. MICHEL, Hans – ULLRICH, Hermann. *Joseph Umstatt*. In FINSCHER, Ludwig (Hrsg.) *Musik in Geschichte und Gegenwart*. Stuttgart: Bärenreiter-Verlag, 2006. Personenteil, Band 16, Sp. 1208.

⁵² Dnes Bernolákovo.

⁵³ Srov. KAČIC, Ladislav. (ed.) *Joseph Umstatt. Concerti per violino*. Bratislava: Vysoká škola múzických umění, 2013, s. III.

⁵⁴ Srov. KAČIC, Ladislav. *Kapela Imricha Esterházyho v rokoch 1725–1745*. In *Musicologica Slovaca*. Vol. 5, no. 2, 2014, s. 193.

větší mírou na provozu kapely podílel Umstatt.⁵⁵ Tato skutečnost mohla být jedním z důvodů odchodu J. Umstatta do Brna. Rok před svým odchodem komponoval hudbu k padesátému výročí kněžského svěcení arcibiskupa Esterházyho, což je důležitou skutečností nejen v kontextu festivit porážky švédského vojska v Brně, ale i oslavy sekundice v Brně v roce 1748. Spolu s Esterházyho hudebníky při této příležitosti účinkovala i císařská kapela, která hrála nejen na slavnosti samotné, ale také při hostině v zahradách arcibiskupského paláce, během níž hudebníci uvedli serenátu a další světskou hudbu.⁵⁶

Informace o činnosti Josepha Umstatta mezi léty 1739 a 1740 se nedochovaly. Ladislav Kačic předpokládá, že se Umstatt vrátil na nějakou dobu do Vídně, kde se pravděpodobně snažil získat místo v císařské kapele. Roku 1741 přišel do služeb hraběte Johanna Leopolda Dietrichsteina, u něhož zastával post kapelníka a učitele hudby.⁵⁷ První skladbou, kterou se Umstatt prezentoval na svém novém postu, bylo zřejmě oratorium *La vittima d'amore ossia La morte di Christo Signor Nostro*, uvedené v době postní roku 1741.⁵⁸

Svatojakubský farář o Josephu Umstattovi psal jako o „*Kunstreichen und Virtuosen Herrn Joseph Umstatt*.“⁵⁹ H. Haura uvedl ve svých zápiscích jako autora hudby k oratoriu: „*Musicam Composuit d: Josephus Umstadt, Director Musices apud Excell: D. Leopoldum S: A: J: Comitem de Dietrichstein*.“ O výsadním Umstattově postavení mezi brněnskými hudebníky svědčí zajisté i skutečnost, že mu byla zadána kompozice oratoria. Další zpráva o Umstattovi pochází z roku 1748, kdy slavil na Petrově padesáti let od kněžského svěcení kanovník Jindřich Arnošt Alexander Halama. Výjimečnost této slavnosti tkví v dochovaném soupisu účinkujících hudebníků, včetně jejich počtu,

---

⁵⁵ Pro tabulkový přehled platů jednotlivých členů kapely a podrobnější informace viz KAČIC, Ladislav. *Kapela Imricha Esterházyho v letech 1725–1745*. In *Musicologica Slovaca*. Vol. 5, no. 2, 2014, s. 203–205.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 212.

⁵⁷ Srov. SEHNAL, Jiří. *Die Adligen Musikkapellen im 17. und 18. Jahrhundert in Mähren*. In *Studies in Music History presented to H. C. Robbins Landon on his 70. Birthday*, London, 1996, s. 195–217.

⁵⁸ Podrobnější informace o oratoriu přináší studie: SPÁČILOVÁ, Jana. *Unbekannte Brüner Oratorien Neapolitanischer Komponisten vor 1740*, *Musicologica Brunensia* 2014, č. 1, s. 143.

⁵⁹ *Kurtz verfaste Nachricht [...]* gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747, fol. B2r.

mezi nimiž je však jmenovitě zmíněn pouze jeden, a to „*virtuosus organista dominus Umbstot*“,⁶⁰ tedy Joseph Umstatt.

Po odchodu ze služeb u hraběte Dietrichsteina byl Umstatt dva roky (1750–1752) kapelníkem na dvoře saského ministerského předsedy Heinricha von Brühla v Drážďanech. V roce 1752 obdržel místo dvorního kapelníka a skladatele ve službách bamberských arcibiskupů. Zde zkomponoval velké množství skladeb, o kterém svědčí níže uvedené inventáře. Udržoval však i styky s dalšími dvory v Německu – například s bádenským dvorem v Karlsruhe, pro jehož knížete komponoval zejména instrumentální skladby. Ve službě v Bambergu byl činný až do své smrti 24. května 1762.⁶¹

3.1 Stav pramenné základny

Tematický katalog Umstattova díla doposud neexistuje. Avšak výčet jeho děl se nalézá jak ve *The New Grove Dictionary of music*, tak *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* (MGG), který poskytuje vzhledem k roku vydání aktuálnější informace. V *The New Grove Dictionary of music* je uveden pouhý výčet z jeho skladeb, avšak bez uvedení jednotlivých názvů. Soupis děl v *MGG* zahrnuje většinu pramenů, které jsou též zpřístupněny v databázi RISM.⁶² Díla jsou zde rozdělena do tří skupin na duchovní skladby, jevištní díla a instrumentální skladby. Mezi oratorii zde není uvedeno *Oratorio della Coratione*[sic!] *B. V. M.* MGG také na rozdíl od RISMu uvádí prameny uložené v *Österreichische Nationalbibliothek* např. *Concerti per violino*, které v kritické edici vydal Ladislav Kačic.⁶³ Na základě dvou bamberských inventářů *Musica composta in Dresda*

---

⁶⁰ MAŇAS, Vladimír. *Kněžské drubotiny na Petrově roku 1748. Brněnská kolegiální kapitula v průsečce duchovní a světské sféry*. In *Archivum amicus historici est. Sborník k životnímu jubileu Hany Jordánkové*. Brno: Archiv města Brna, 2015, s. 384–394.

⁶¹ Srov. MICHEL, Hans – ULLRICH, Hermann. *Joseph Umstatt*. In FINSCHER, Ludwig (Hrsg.) *Musik in Geschichte und Gegenwart*. Stuttgart: Bärenreiter-Verlag, 2006. Band 16 Personenteil, Sp. 1209.

⁶² *Répertoire International des Sources Musicales* (dále jen RISM) [online]. 2015 [cit. 2015-03-03] Dostupné z: <<https://opac.rism.info>>.

⁶³ KAČIC, Ladislav. (ed.) *Joseph Umstatt: Concerti per violino*. Bratislava: Vysoká škola múzických umění, 2013.

a *Inventario della musica composta per la corte di Bamberg 1752–1762*⁶⁴ víme o dalších, bohužel nedochovaných, Umstattových dílech.⁶⁵

Působení Josepha Umstatta na různých pozicích ve střední Evropě a cestu z Vídně až na prestižní post na bamberském dvoře odráží mimo jiné také lokality, ve kterých se jeho díla dochovala: Vídeň, Bratislava, Brno, Drážďany a Bamberg. Avšak díky jeho popularitě lze najít jeho skladby i mimo tyto oblasti. Nejvíce Umstattových skladeb (29) se dle databáze RIMS nalézají v Berlíně ve sbírkách *Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz*, dalších 12 instrumentálních skladeb je ve fondu *Badische Landesbibliothek* v Karlsruhe, přičemž se jedná se z velké části o Umstattovy autografy.

Fatální nedostatek a nedochování pramenů z jeho nejvýznamnějšího a zároveň posledního působiště Bambergu je zapříčiněn skartací nedůležitého papíru v době sekularizace, jíž padl za oběť prakticky veškerý archivní a hudební materiál.⁶⁶ V archivu arcibiskupství Bamberg (*Archiv des Erzbistums Bamberg, Diözesanarchiv*) se nyní nachází pouze jedna skladba – *Stabat mater in c moll*. Sedm skladeb Josepha Umstatta obsahuje knihovna farního úřadu v Ebrachu, který leží nedaleko Bambergu. Podle údajů na obálkách se jedná o jeho pozdní díla. Na přebalu *Veni sancte spiritus* je poznámka o dedikaci řediteli kůru v klášteře Nicolai Leuxnerovi a další přípisky s údaji o provedení díla při dvou primicích v letech 1772, 1773.⁶⁷

Umstattovy skladby určené pro liturgický provoz se nacházejí jako jednotliviny v klášterních a biskupských sbírkách střední Evropy (Kremsmünster, Pannonhalm, Vídeň, Praha, Pasov). Databáze RISM poskytuje přehled o dochovaných Umstattových skladbách, avšak nelze ji brát zcela dogmaticky, neboť doposud existují sbírky, jejichž obsah do ní ještě není zahrnut.

---

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. IV.

⁶⁵ Srov. MICHEL, Hans. *Joseph Umstatt*. In SADIE, Stanley. (ed.) *The new Grove Dictionary of Music and Musicians. 2nd Edition*. New York: Grove, 2001, V. 26, s. 69–70.

⁶⁶ Srov. SPINDLER, Wolfgang: *Bamberg*. In FINSCHER, Ludwig. (Hrsg.) *Musik in Geschichte und Gegenwart*. Stuttgart: Bärenreiter-Verlag, 1994, Bd. 1, Sachteil, Sp. 1183.

⁶⁷ Srov. UMSTATT, Joseph. *Veni sancte spiritus in D-Dur*. In RISM [online]. 2015 [cit. 2015-04-13] Dostupné z: <<https://opac.rism.info>>.

3.2 Seznam skladeb uložených v Brně

Nejen pro české a moravské prostředí, ale i v zahraničním měřítku jsou důležité prameny uložené v oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, na které jsou v MGG odkazy. Díla však nejsou jmenovitě zahrnuta do seznamů Umstattových skladeb a bohužel doposud nejsou ani zaneseny do online databáze RISM.

Ve fondech Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea se Umstattova díla nachází v pěti sbírkách.⁶⁸ Ve sbírce rajhradského kláštera se dochovala pouze jedna symfonie, ve sbírce kláštera Milosrdných bratří z kostela sv. Leopolda taktéž jedna árie da capo al segno k svatým mučedníkům. Další dvě skladby nacházíme u brněnských augustiniánů – *Oratorio della Coratione*[sic] *B. V. M.* a *Concerto*. Nejvíce skladeb obsahuje svatojakubská sbírka, jedná se o pět mší (*Missa S. Michalio*, *Kyrie et Gloria*, *Mše in G*,⁶⁹ *Missa brevis*, *Missa minor*), dále pak árii da capo *Aria de Beata Virgine Maria* a *Lytaniae Lauretauae*, ze kterých se však dochoval pouze titulní list. Skladby jsou psány na různé druhy papíru, které se liší i v rámci jednotlivých sbírek a kusů. Na některých notách jsou viditelné filigrány – jedná se nejčastěji o půlměsíc přepůlený vertikálně šipkou⁷⁰ (A2269, A2271, A2272), dále pak kříž se zdobenými rameny⁷¹ (A2270 party), korunovaný kříž v oválu⁷² (A2270 obálka) a zdobený, korunovaný erb⁷³ (A2271 obálka).

Výše uvedená díla nejsou v současnosti souborně zpracována, ačkoliv se jedná o důležité prameny, zvláště s ohledem na celkové množství dochovaných skladeb Josepha Umstatta. Pro lepší dostupnost údajů uvádíme stručnou charakteristiku skladeb uložených ve fondech ODH MZM v následujícím přehledu:

---

⁶⁸ Srov. Lístkový katalog ODH MZM.

⁶⁹ Chybí titulní list skladby – převzat název, pod kterým je mše vedena v lístkovém katalogu ODH MZM.

⁷⁰ Viz Příloha č. 2 Filigrány, obr. 12

⁷¹ Viz tamtéž, obr. 13

⁷² Viz tamtéž, obr. 14

⁷³ Viz tamtéž, obr. 15

Signatura	Autor	Název	Podtitul	Provenience
A1859	Josepho Umstatt	Aria	De Beata Virgine Maria á Tenor Solo / Violinis 2bc con Organo	Kůr sv. Jakuba, Brno
A2118	Umstatt	Lytaniae Lauretanae	cum Clarinio ad libitum / Trombo oblig.	Kůr sv. Jakuba, Brno
A2268	Giuseppe Umstatt	Mše in G		Kůr sv. Jakuba, Brno
A2269	Umstadt	Missa S. Michaelio	con Trombe e Tympano obligato	Kůr sv. Jakuba, Brno
A2270	Giuseppe Umstatt	Kyrie et Gloria	á 4. Voc: / 2 Violini / 2 Tromboni / e / Organo // Compositore Sig: ...	Kůr sv. Jakuba, Brno
A2271	Umstat	Missa minor	Canto, Alto / Tenore, et Basso / Trombone pro libitum // Aut: ...	Kůr sv. Jakuba, Brno
A2272	Umstatt	Missa brevis	Col Trombe / et / Tympano / ad libitum // Del. Sig. ...	Kůr sv. Jakuba, Brno
A13.076	Giuseppe Umstatt	Symphonia	a 4 / Violino Primo / Violino Scundo / Alto Viola obl. / Con Violone.	Rajhrad
A20.193	Umbstatt	Concerto	Violino Primo/Violino Secundo/Violonzello Concerto/Con/Basso/ /Del. Sig. ...	Augustiniáni, Brno
A20.194	Umstatt	Oratorio della Coratione [sic] B. V. M.	a / Canto / Alto / Tenore / Basso / Violinis 2 / Alto Viola / Clarinis 2 / Con / Organo // Del Sign. ...	Augustiniáni, Brno
A42.404	Umstatt, Guiseppe	Aria ex G (pro sancto et sancta Martyre)	a / Soprano Solo / Violonzello Solo / con / Violone // Musica di Signore ...	Brno, Milosrdní bratři

Tabulka č. 1 – Seznam skladeb uložených v Brně

4 Analytický komentář k oratoriu

Oratorium *Durch das Treu und die Andacht gecrönte Jahr-Hundert* si zaslouží pozornost nejen jako jedna ze součástí výše popsaných oslav. Rámec slavností definuje sice funkci i obsah díla, ale neměly by být opomenuty ani ostatní aspekty a hlavně hudba samotná. V následujícím textu chceme přiblížit zpracování díla. Nezabýváme se komplexním popisem oratoria, pomocí analytických sond mapujeme vybrané dílčí aspekty – architekturu, na níž bylo oratorium provedeno, formální stránku díla, deklamaci a hudební symboliku.

Pokládáme-li si za cíl zhodnocení díla podle dobových kritérií a nikoliv z pohledu dnešního posluchače či diváka, je nejrelevantnější možností vzít jako výchozí bod dobové teoretické spisy, které nabízejí skladatelům rady a jsou tak zrcadlem dobových konvencí. Nároky kladené na skladatele, aby psali díla adekvátní očekávání publika i zadavatele, nám mohou být ukazatelem kvality skladeb. Johann Joachim Quantz se ve svém pojednání z roku 1752 mimo jiné zabývá požadavky na soudobá díla.⁷⁴ O oratoriu jako žánru se přímo nevyslovuje, avšak na oratorium snad můžeme aplikovat měřítko opery s přihlédnutím k duchovnímu zaměření díla a se zohledněním možných z toho vyplývajících specifik. Pro posuzování opery J. J. Quantz definuje následující kritéria, podle kterých musí být prozkoumáno, zda.⁷⁵

- ☞ má sinfonie souvislost buď s obsahem celého díla, prvním aktem nebo alespoň s první scénou, aby mohla posluchače uvést do odpovídajícího afektu,
- ☞ je recitativ přirozený, vyslovitelný a není položen pro zpěváka ani příliš nízko, ani příliš vysoko,
- ☞ jsou árie zpívatelné a přitom dají možnost zpěvákům ukázat své schopnosti,
- ☞ skladatel od sebe odlišuje a smysluplně vedle sebe staví jednotlivé vášně,⁷⁶ podle toho, jak to vyžaduje obsah a zhudebňovaná látka,

---

⁷⁴ QUANTZ, Johann Joachim. *Versuch einer Anweisung, die Flöte traversiere zu spielen*. Berlin: Johann Friedrich Voß Verlag, 1752.

⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 291.

⁷⁶ *Leidenschaften*.

- ☞ skladatel dbá na metriku poesie, správnou výslovnost a jednotlivé předěly řeči, jak v recitativech, tak áriích,
- ☞ skladatel vhodně zhudebňuje klíčová slova a nekomplikuje jejich porozumění,
- ☞ u árií, které vyžadují určitou akci, ponechává skladatel prostor zpěvákovi ji uskutečnit
- ☞ skladatel dbá na kompaktnost celého díla, tedy zda je každá z árií postavena na vhodném místě a napsána v odpovídající tónině a taktu, které odpovídají klíčovým slovům,
- ☞ skladatel dokázal vtáhnout posluchače do hudby a znázorňovaných vášní.

J. J. Quantz uvádí ještě další podrobnosti a nakonec uzavírá výčet rad, jak operu posuzovat tím, že říká: „*Najdou-li se v jedné opeře všechny doposud zmíněné dobré vlastnosti pospolu, může být taková opera považována za mistrovské dílo.*“⁷⁷

Přijetí díla publikem záviselo taktéž na samotném použitém hudebním materiálu. Zejména pro instrumentální a hudebně-dramatická díla byl v 1. polovině 18. století byl vyžadován galantní, tj. moderní styl hudby, který reflektuje i výše zmíněná dobová literatura (J. J. Quantz, H. Ch. Koch, etc). Galantní sloh pracuje s odlišnými prostředky než barokní hudba – výrazně se odklání od kontrapunktu, zjednodušuje fakturu, inklinuje k pravidelnosti a přehlednosti hudebních struktur a klade důraz na kantabilitu melodie, kterou bohatě zdobí.⁷⁸ Zpomalený harmonický průběh, statické vedení basu, stejně jako zdobení komplikovaných rytmem, čtenými ozdobami, triolami i synkopami jsou přítomny i v Umstattově oratoriu, které lze tedy bezesporu zařadit ke skladbám galantního slohu.

---

⁷⁷ „Finden sich alle bisher erzählten guten Eigenschaften in einer Oper beysammen: so kann solche Oper für ein Meisterstück gehalten werden“; QUANTZ, Johann Joachim. *Versuch einer Anweisung, die Flöte traversiere zu spielen*. Berlin: Johann Friedrich Voß Verlag, 1752, s. 291.

⁷⁸ Srov. PERUTKOVÁ, Jana. *Problematika galantního stylu ve světle dobových pramenů (s bližším zaměřením na hudebně dramatickou tvorbu)*. In *Musicologica Brunensia*, Brno: Masarykova univerzita, 2011, roč. 46, č. 1-2, s. 127–139.

4.1 Triumphales Theatrum

V období baroka byly využívány různé typy divadel. Komorník na saském dvoře Julius Bernhard von Rohr, popisuje ve své knize *Einleitung zur Ceremoniel-Wissenschaft der großen Herrn* – čtyři z nich:

- 1) *Theatra fixa*, která zůstávají trvale na jednom místě,
- 2) *Portatilia*, která mohou být z různých příčin dle libosti přenášena z místa na místo,
- 3) *Plovoucí*, která při některých příležitostech plovou na vodě
- 4) *Theatra a l'improva*, která se ve velkých pokojích nebo na jiných místech nepozorovaně vyklápějí ze zdí, některá se zřizují v zahradách pod širým nebem, krom výzdoby se nad nimi napínají plachty, aby byla chráněna před deštěm.⁷⁹

Efemérní stavby divadel a další divadelní vybavení nebyly v 1. polovině 18. století v operním a oratorním provozu ojedinělé. Jednodušší přenosná divadla, která neměla oproti pevným, natrvalo zbudovaným divadlům složitou konstrukci, se povětšinou nedochovala. Jednou z výjimek je zahradní divadlo v Jaroměřicích. Z pramenů se dovídáme, že hrabě Johann Adam Questenberg vlastnil též „*das fliegende Theatrum*“, které bylo umístěno na zámku v Jaroměřicích v míčovně.⁸⁰

Ke slavnostem konaným roku 1745 se však nedochovaly ani návrhy jednotlivých slavobrán, jak je tomu u slavnosti z roku 1736, ani návrh efemérní architektury, na níž se uskutečnilo oratorium.⁸¹ Nicméně se v tisku *Kurtz verfaſte Nachricht* dochovalo podrobné líčení výzdoby Brna včetně detailního popisu efemérních architektur. To samotné je významnou skutečností pro tuto práci, jelikož na jedné z nich bylo oratorium uvedeno. Hieronymus Haura píše, že tuto výmalbu stavby elegantně a

---

⁷⁹ Srov. ROHR, Julius Bernhard von: *Einleitung zur Ceremoniel-Wissenschaft der Privat-Personen*. Berlin, 1728, s. 798.

⁸⁰ Srov. HELFERT, Vladimír *Hudební barok na českých zámcích: Jaroměřice za hraběte Jana Adama z Questenberku († 1752)*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1916, s. 305.

⁸¹ Není však vyloučeno, že by se mohly v budoucnu nákrasy objevit v některém doposud neznámém prameni.

důmyslně navrhl. Kresby alegorických postav, dvou generálů na koni i symboly a nápisy byly osvětleny 1600 lampami.⁸²

Efemérní architektura, na níž bylo oratorium provedeno, byla zdobena bohatou výmalbou, která stejně jako celá výzdoba města znázorňovala výjevy z dějin. Ústředním motivem byl Mariin mocný zásah za doby švédského obléhání, který spolu s vyobrazením švédských vojevůdců a vojáků tvořil kulisy slavnostního divadla. Znázorněny zde byly také alegorické postavy Moravy, Brna, Věrnosti a Pobožnosti, tedy jednotlivé postavy oratoria. Obrazy byly doplněny symboly (např. pes sedící vedle postavy Věrnosti), motto a citáty, které dané výjevy komentovaly. Nedílnou součástí produkce byla iluminace celého divadla lucernami, jelikož bylo oratorium uvedeno v půl desáté večer. Konstrukce měla rozměry zhruba jedenáct metrů na výšku a sedm metrů na šířku, skládala se přitom ze dvou dílů – horního a spodního.

Pozoruhodná je především pečlivost popisu, ve které jsou také označeny strany A a B, aby si mohl čtenář udělat ucelenější obraz o skutečně podobně portálu. Takto podrobný popis není příliš typický. Srovnáme-li jej s popisem jiné architektury, na které bylo uvedeno Míčovo dílo *Operosa terni colossi moles*, zjistíme, že autor nepokládal za důležité přiblížit scénu více než třemi větami.⁸³ Kvůli unikátnosti popisu architektury, na níž bylo oratorium provedeno, uvádíme na tomto místě diplomatický přepis textu a jeho český překlad.

Pro překlad samotný (ať už z latiny či němčiny) představuje největší problém, terminologicky adekvátní přenesení pojmu *Triumph-Port*. V prvním slova smyslu se může jednat o doslovné chápání pojmu, tj. o slavnostně vyzdobenou bránu volně stojící v prostoru. S touto konotací pracuje i český ekvivalent *slavobrána*, který evokuje zejména doslovný význam. V kontextu uvádění oratoria je však tento překlad mírně zavádějící. Dále byly takto označovány dřevěné konstrukce, jejichž výmalba představovala alternativní výzdobu již existující stavby – jednalo se například o průčelí kostela či vstup do budovy. Význam slova počítá s prostorem, skrze který je možno procházet či někam vejít. Pro lepší pochopení významu *Triumph-Port* je proto nezbytné zhodnocení synonym užitých v německých i latinských textech: *Triumph-Gerüst, Ehren-*

---

⁸² Srov. MZK, Rkp. A 20, HAURA, Hieronymus. *Miscellanea incundo-curiosa* [...] Tomus II, s. 483.

⁸³ Míča, František Antonín: *Operosa terni colossi moles*, partitura uložena v A-Wgm, III 27714, přepis titulního listu i popisu triumfálního portálu viz PERUTKOVÁ, Jana. *František Antonín Míča ve službách hraběte Questenberga a italská opera v Jaroměřicích*. Praha: Koniasch Latin Press, 2011, s. 199–201.

Gerüst. Tyto výrazy označují tribuny zbudované na počest korunovace/úmrtí panovníka, či jiný výjimečných událostí, doslova pak slavnostní lešení či konstrukci. V prameni uloženém v MZA je jako synonymum výše zmíněných slov použit latinský pojem *Theatrum Triumphalis*.⁸⁴ Český ekvivalent *slavnostní* či *triumfální divadlo* zřejmě nejlépe ilustruje význam označovaného stavby, která by podle klasifikace J. B. von Rohr spadala mezi portatilia.

Kurtz verfaste Nachricht ⁸⁵	Překlad
<p>Dritte Triumph-Porten ware erbauet bey dem Stadt-Pfar-Hof, welche in ihrer Höhe über sechs, in der Breite aber mehr als vier Klaffter hatte. Sie wurde gleichfalls in den oberen und unteren Theil abgetheilet. Der obere Theil stellte eine Architektur vor, in welcher auf vielen Kriegs-Rüstungen der Brünnerische Deut-Geist in Form eines bepanzerten Jünglings gestanden, und in seiner lincken Hand den Buchstaben C gehalten, folgsam das trostreiche Jahrhundert angedeutet hat.</p> <p>Über diesem, auf der Spitze des Ehren-Gerüsts, ware zu sehender Mährische roth und weiß gefleckelte Adler, welcher in seinen Klauen einen Lorber-Krantz C zu crönen, in seinem Schnabel hingegen folgende Schrifft gehabt:</p> <p><i>Sic honorabitur. Esth. cap. 6. v. 9.</i></p> <p>Unter dem Deut-Geist waren in einem Schild nachgesetzte zwey Vers zu lesen:</p> <p><i>Lustris bis denis nos servat Virgo MARIA;</i></p>	<p>Třetí druh architektury, který byl postaven na náměstí městského farního kostela, byl šest sáhů vysoký a více než čtyři sáhy široký. Stejně jako předchozí byl rozdělen na horní a spodní díl. Na horním díle stavby byl namalován Duch Brna jako mladík v brnění stojící na hromadě válečné výzbroje, ve své levé ruce držel písmeno C, které připomínalo uplynulých sto let.</p> <p>Nad ním, na vrcholu konstrukce, byla k vidění moravská červenobílá orlice nesoucí v drápech vavřínový věnec, kterým korunovala literu C a ve svém zobáku pak nesla následující nápis:</p> <p><i>Ctíti chce. (Est 6, 9)</i></p> <p>Pod mladíkem se nacházely dva verše:</p> <p><i>Po dvakrát deset luster nás chrání Panna MARIA;</i></p>

⁸⁴ MZA, fond E 4, Augustiniáni Staré Brno, kart. 169, sign. 51:11, fol. 21r.

⁸⁵ *Kurtz verfaste Nachricht* [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747, fol. Ev-Fv.

<p><i>Hinc est, quod sæclobuic digna Corona datur.</i></p> <p>Dieser obere Theil zohe sich gegen dem anderen mehr als zwei Schuh zuruck, und stunde gleichsam auf tiefeinsichtigen Geländern, welche einen Musicanten-Chor ausmachtenen.</p> <p>Der untere Theil hingegen ist bestanden aus dreyen Durchschnitten, und sechs nach der Architectur gemahlenen Corinthischen Saulen. Uber den ersten Durchschnitt, in welchem die Stadt Brünn in Gestalt einer in der Hand einen Lorber-Zweig haltenden, und unter ihren Füßen verschiedene Kriegs-Rüstungen habenden siegreichen Jungfrauen vorgebildet wurde, zeigte sich in denen Wolcken die Bildnuß der allerseeligsten Jungfrauen Mariæ mit ausgebreiteten Mantel, welche auf jeder Seiten einen kleinen Engel mit schlagenden Donner-Keulen sich beygemahlen hatte, gerad hinunter aber lichte von sich gegeben.</p> <p>In dem anderen Durchschnitt ex parte A ware der Schwedische Kriegs-Führer Dorstensohn auf einem Roß in der Flucht zu , auf welchen der eine Engel Donner-Keule geworfen, und hatte über seinem Haupt diese Innschrift:</p> <p><i>Terror nimius irruit super eos. Daniel. 10. v. 7.</i></p> <p>In dem dritten Durchschnitt ex parte B funde ein anderer feindliche Kriegs-Führer, welcher auf seinem Roß die Vorstellung machte, gleich als ob er bei erblindeten Angesicht die Stadt Brünn ersehen wollte;</p>	<p><i>proto se tomuto století dává důstojná koruna.</i></p> <p>Tento horní díl se tyčil do výšky vzdálen tomu druhému dvě stopy, a stál na nejnížší úrovni podia, které bylo určeno pro hudebníky.</p> <p>Spodní část byla složena ze tří malovaných průhledů a šesti korintských sloupů provedených rovněž malbou podle architektury. Nad prvním průhledem se v mracích ukazovala podobizna blahoslavené Panny Marie s rozprostřeným pláštěm, který na každé straně držel malý anděl s kyjem v ruce.</p> <p>V tomto průhledu bylo i město Brno, které bylo znázorněno postavou vítězí panny, jež v ruce držela vavřínovou ratolest a pod jejíma nohama byla rozličná válečná výzbroj.</p> <p>V dalším průzoru na straně A byl na koni vyobrazen švédský vojevůdce Torstenson při útěku, na kterého hází anděl hromový kyj a nad jeho hlavou bylo napsáno:</p> <p><i>Hrůza veliká připadla na ně. (Dan 10, 7)</i></p> <p>Ve třetím průzoru na straně B se nacházel jiný nepřátelský vojevůdce, který vypadal, jako by byl oslepen a sedíc na svém koni se snažil v dáli rozpoznat město Brno.</p>
---	---

<p>und hatte dieser über sich den anderen Engel mit Donner-Keulen, bei dem folgende Wort geschrieben stunden:</p> <p><i>Percussi sunt – cecitate. Sap. 19. c. v. 16.</i></p> <p>Über Brünn aber unter denen diese Stadt beleuchtenden Strahlen kunte man diese Schriffft lesen:</p> <p><i>In umbra manus suæ protexit me. 1Isaiae 49. c. v. 2.</i></p> <p>Am Ende dieses Ehren-Gerüsts zeigte sich ex parte A in einer Höhlung auf Stein-Art gemahlen die Tugend der Treu mit einem sich beygesetzten Hund, welche in einem Schild über sich diese Worte hatte:</p> <p><i>Vix tutior unquam,</i></p> <p>Bey denen Füßen hingegen auf dem Postament lase man folgende Vers:</p> <p><i>A cane discite fidem Civis; vix tutior unquam.</i> <i>Contra hostes urbs est, quam retinendo fidem.</i></p> <p>Bey der anderen Seiten ex parte B stellet sich eben wie in einer Höhlung mit bey gemahlenen vielen Andachts-Zeichen die Tugend der Andacht vor, über ihr ware</p> <p><i>Victoria certa,</i></p> <p>Auf dem Postament aber lautete die Unterschriftt also:</p> <p><i>Hostes Bruna times? aderit victoria Certa,</i> <i>Si ibus flagras, si Mariam que colis</i></p> <p>Die Haupt-Schriffft, welche in Mitten des Ehren-Gerüsts unter her Stadt Brünn in einem angeheftet gewesen:</p> <p style="text-align: center;"><i>Memoriale fidelitatis et pietatis</i></p>	<p>Nad ním byl druhý anděl s hromovým kyjem a následující slova:</p> <p><i>Raněni byli – slepotou. (Moud 19, 16)</i></p> <p>Pod paprsky osvětlujícími město a zároveň nad městem samotným bylo možno číst nápis:</p> <p><i>Ve stínu ruky své skryl mne. (1Iz 49, 2)</i></p> <p>Na konci této tribuny se v jeskyni (kamenné prohlubni) na straně A ukázala ctnost Věrnosti se psem po svém boku, který měl nad sebou ve štítu vepsána slova:</p> <p><i>Sotva kdy bezpečnější,</i></p> <p>U jeho nohou na podstavci stálo:</p> <p><i>Měšťane, uč se věrnosti od psa.</i> <i>Sotva kdy je město bezpečnější před nepřáteli, než když zachovává věrnost.</i></p> <p>Na druhé straně (strana B) byla taktéž v jeskyni vyobrazena ctnost Pobožnosti s mnoha svými atributy a nad ní bylo motto:</p> <p><i>Jisté vítězství,</i></p> <p>Na podstavci však zněl nadpis následovně:</p> <p><i>Brno, bojíš se nepřátel? Přijde jisté vítězství,</i> <i>Pokud se vroucně modlíš a pokud uctíváš Marii.</i></p> <p>Uprostřed portálu pod městem Brnem se nacházel hlavní nadpis:</p> <p style="text-align: center;"><i>Památník věrnosti a zbožnosti</i></p>
---	--

<p style="text-align: center;"> <i>sæculi coronati, sub cuius decursu pia, fidelis, hinc et virgo regia civitas brunensis a duplici hostili assultu magna dei Matre MARIA auxiliante, et protegente perigiter liberata est, in hyperdulie cultum dicatum Et festivis ingibus illustratum In ædibus Parochiæ urbis Brunensis.</i> </p> <p>Der übrige Platz von dem Pfar-Hof wurde von beiden Seiten über Klaffter hoch mit grünen Spalieren bedeckt, oben auf aber mit gemahlenen Schildern und Sinn-Bildern ausgezieret.</p> <p>In dem ersten ex parte A gleich neben der Triumph-Porten sahe man gemahlen einen Lorber-Baum, in dessen Mitte das Marianische Gnaden-Bild gewesen: auf einer Seiten fielen aus denen Wolcken verschiedene feurige Donner-Keule; aus der anderen Seiten wurde die Hitz der Sonnen vorgestellt unter dem Schatten dieses Baums ist der Brünnerische Deut-Geist ruhend gesessen, mit dieser Sinn-Schrift:</p> <p><i>Tuta sub hac umbra.</i></p> <p>Die Unterschrift ware:</p> <p><i>Umbram dat laurus, nec laurum sulmina tangent, Tuta sub hac umbra Bruna quiescit ovans.</i></p>	<p style="text-align: center;"> <i>korunovaného století, během něbož zbožné a věrné, a proto panenské královské město Brno s pomocí a ochranou velké Matky Boží MARIE dvojího útoku nepřátel bylo šťastně zbaveno, věnován mariánské úctě a osvěcen slavnostním obřostrojem ve farním kostele města Brna.</i> </p> <p>Zbylé místo před farním náměstím bylo pokryto z obou stran přes sáh vysokým zeleným špalírem, nahoře byl zdobený malovanými obrazy.</p> <p>Na straně A hned vedle slavnostního divadla byl k vidění malovaný vavřínový strom, v jehož středu se nacházel milostivý obraz: na jedné straně padaly z mraků ohnivě blesky, na druhé straně byl vyobrazen žár slunce. Ve stínu stromu seděl poklidně Duch Brna s mottem:</p> <p><i>Bezpečně pod tímto stínem.</i></p> <p>A pod ním bylo:</p> <p><i>Vavřín dává stín a vavřín nezasahují blesky, Bezpečně pod tímto stínem odpočívá jásající Brno.</i></p>
---	--

<p>Weiter ex A ware auf einem anderen Schild gemahlen ein Zimmer, in welchem verschiedene beschriebene Taffeln zu sehen gewesen, unter denen sich noch eine leere Taffel vorstellte. Durch die beschriebene Taffeln wurde gedeutet auf die Gnaden, so Maria durch viele Jahr-Hundert der Stadt Brünn erzeiget; die leere Taffel aber, bei welcher der Brünnerische Deut-Geist gestanden, gleichsam wollte er zu schreiben anfangen, ware eine Vorbildung künftiger Zeit.</p> <p>Die Sinn-Schriftt ware: <i>Plura dabunt.</i></p> <p>Die Unterschriftt hingegen lautete: <i>Sint hæc scripta satis pro sæclo Bruna recenti; Scribere plura tibi sæcula plura dabunt.</i></p> <p>Auf der anderen Seiten ex parte B, eben gleich neben der Triumph-Porten wurde auf einem Schild vorgestellt die Morgen-Röthe, gegen welcher der Brünnerische Deut-Geist zugeloffen, um sich von denen Mördern, die sich in einen finsternen Wald zurückgezogen, zu befreien, mit der Überschriftt - <i>Hac latro fugatur.</i></p> <p>Die Unterschriftt ware: <i>Pandit ab axe dies aurora, hac latro fugatur; Sic Aurora hostes Virgo Maria fugat.</i></p> <p>Am Ende experte B sasse in einem Schild der Brünnerische Deut-Geist bey verschiedenen aus der Erden</p>	<p>Dále byl na straně A na jiném štítu namalován pokoj, ve kterém byly k vidění nejružnější popsané tabulky, pod nimiž se nacházela ještě jedna nepopsaná tabule. Popsané děkovné tabulky zrcadlily milost, kterou Maria Brnu po staletí prokazovala. U prázdné tabulky stál Duch Brna, který vypadal, jako by chtěl téměř začít psát, toto místo však bylo určeno pro budoucí časy.</p> <p>Nápis zde hlásal: <i>Dají víc.</i></p> <p>Popis zněl: <i>Ať tohle sepsání, Brno, postačí pro naše století, další staletí ti dají sepsat víc.</i></p> <p>Vedle triumfálního divadla byly na druhé straně B na štítu vyobrazeny ranní červánky, ke kterým přibíhal Duch Brna, který se schovával v temných lesích před vrahy, aby se zachránil s nadpisem: <i>Jí je lupič obrácen na útěk.</i></p> <p>Popis zněl: <i>Jitřenka od pólu šíří světlo, lupič je od ní obrácen na útěk, Tak jitřenka Panna Maria obrací na útěk nepřátele.</i></p> <p>Na konci strany B v jednom štítu seděl Duch Brna u různých ze země vyhrabaných</p>
---	---

<p>hervorgesuchten Grab-Steinen, gleichsam wollte er mehr dergleichen hervor suchen mit der Sinn-Schrift:</p> <p><i>Monumenta revolve.</i></p> <p>Die Unterschrift aber ware folgende:</p> <p><i>Penna sile, veterata latent (monumenta revolve), Dona Mariano participata sinu.</i></p> <p>Dieses Ehren-Gerüst wäre wohl wegen unzehlbarer Lampen, und auch wegen dem darauf gleichsam auf einem Chor vorgestellten Musicalischen Oratorio, dessen Inhalt ich diesem Werck beyfüge, angenehm zu betrachten gewesen, sofern es in einer breiteren Gasse gestanden wäre; jedoch hat die unzehlige Menge des Volcks, und die viele verschiedene herumfahrende Wagen in der Music eine nicht kleine Verhindernuß gemacht.</p> <p>Das Oratorium nun, von welchem gleich gemeldet worden, führte den Titul:</p> <p style="text-align: center;">DAS DURCH TREU, UND ANDACHT GECRÖNTE JAHR-HUNDERT.</p>	<p>náhrobků, téměř jako by jich chtěl hledat více s nadpisem:</p> <p><i>Otoč nábročky.</i></p> <p>Nápis pod tím byl ale následující:</p> <p><i>Pero mlč, skryvají se zestárlé dary, Kterým se dostalo Mariiny ochrany.</i></p> <p>Tato tribuna by byla nejspíše díky nespočetným svítilnám a také díky jako by na kůru provedeném oratoriu, jehož obsah k tomuto dílu přikládám, krásná na pohled, v případě, že by stála v nějaké širší ulici.</p> <p>Avšak nespočetné množství lidu a mnoho různých projíždějících vozů způsobilo hudbě nemalou újmu.</p> <p>Oratorium, o kterém bude dále podána zpráva, neslo název:</p> <p style="text-align: center;">VĚRNOSTÍ A POBOŽNOSTÍ KORUNOVANÉ STOLETÍ</p>
--	--

4.2 Formální členění

Oratorium *della Coronatione Beatae Virginis Mariae* je jednodílné a přihlédneme-li k trvání dobové jevištní produkce nepřilíš dlouhé. Například Jiří Sehnal označuje Umstattovu skladbu jako kantátu.⁸⁶ Jednoznačné zařazení skladby k určitému druhu pouze podle základních vlastností není zcela možné, jelikož definice popisující jednotlivé žánry jako jsou kantáta či oratorium pracují s představou ideální formy, v její čisté podobě. Pro tuto práci užíváme dobové označení oratorium, jelikož jemu se také typologicky i tematicky nejvíce přibližuje.

Skladbu otevírá třívětá sinfonie italského typu s pořadím vět: Allegro – Largo – Presto. Následující tabulka uvádí údaje o jednotlivých větách a kadencích.⁸⁷ První sloupec u kadencí udává, na kterém stupni se nalézá závěr, druhý sloupec přináší informaci o taktech, ve kterých se tak děje. Na závěr jsou informace o kadencích shrnuty do číselného modelu udávajícího tonalitu (dur/moll) a stupně výchozí tóniny, na kterých je kadencováno.⁸⁸

VĚTY	TEMPO	TAKTY	TÓNINA		KADENCE	
I.	Allegro	46 x 4/4	D	D A : : D	6.20;46	Dur-1.5;1
II.	Largo	8 x 4/4	A	E: : A	4. 8	Dur-5.1
III.	Presto	49x 3/8	D	(A): : (D)	(24).(49)	Dur-(5).(1) ⁸⁹

Tabulka č. 2 – Kadence

V první větě je exponováno první šestitaktové téma v plénu všech nástrojů ukončené kadencí. V druhém kontrastním tématu mění Umstatt nejen dynamiku na *piano*, redukuje také sazbu. V této kantabilní pasáži nechává znít pouze housle a violu

⁸⁶ Srov. SEHNAL, Jiří. – VYSLOUŽIL, Jíří. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001. str. 61.

⁸⁷ Kadencí rozumíme postup, který má v basové lince probíhá ve schématu V-I nebo V-VIII, přičemž je to realizováno skokem o čistou kvintu dolů nebo skokem o čistou kvartu nahoru. Ve svrchní hlase závěrečného souzvuku je základní tón nebo alespoň připadá na těžkou dobu. Srov. BACH, Carl Philipp Emanuel. *Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen*. Leipzig: Schwickertschen Verlag, 1780.

⁸⁸ Římské číslice nejsou použity pro větší přehlednost.

⁸⁹ Údaje o kadencích ve třetí větě jsou uvedeny v závorkách, jelikož se nejedná o kadence v plném slova smyslu.

– viola vytváří dojem prodlevy, nad kterou je vedena zdobená melodie v prvních houslích, kterou dotvářejí dialogickým principem druhé housle.

Obr. 1 – Dialog prvních a druhých houslí s prodlevou violy na tónu e (t. 11–13)

Po zaznění druhého tématu exponuje Umstatt v dominantní tónině (A dur) materiál oktávového běhu ukončený staccatem, ke kterému se vrací na samém konci skladby. To lze považovat za jakousi závěrečnou skupinu (Schlussgruppe), která však netvoří samostatné téma. Po repetici prvního dílu zaznívají čtyři takty prvního tématu v A dur, které dále však v provedení variuje a prochází různými tóninami až do taktu třicet sedm. V něm zaznívá opět druhé téma v nezměněné formě, avšak v A dur. Následují běhy zakončené se staccatem z expozice tentokrát v D dur. Přestože nezaznělo první téma, lze závěrečnou část označit za pomyslnou, částečnou reprízu.

Následují druhá kantabilní věta a třetí věta v Prestu. Obě pracují s rozličným hudebním materiálem. Vedení basové linky první i druhé věty staticky kopíruje jasně členěnou harmonii a zpomaluje tak harmonický průběh. Ve třetí větě jsou střídány opakované tóny s úseky napsanými v kráčovém basu.

Obr. 2 – Repetované tóny (t. 9–12)

Obr. 3 – Kráčivý bas (t. 17–18)

Všetchny árie, duetto i závěrečný sbor jsou uvedeny recitativy, v jednom případě velmi krátkým dvoutaktovým ariosem. U všech vokálních částí kromě první, která je třídlílná (ABA), lze sledovat dvoudílnost formy, ačkoliv se ve své realizaci různí. Pro ilustraci nejprve uvádíme charakterové označení, počet taktů a tóninu jednotlivých čísel:

ÁRIE	TEMPO	TAKTY	TÓNINA
I.	Allegretto	70 x $\frac{3}{8}$	C
II.	Con spirito	32 x $\frac{4}{4}$	E
III.	Allegro	24 x $\frac{4}{4}$	A
IV.	Allegro	45 x $\frac{4}{4}$	D
Duetto	Largo	22 x $\frac{4}{4}$	G
Coro	Allegro	47 x $\frac{3}{4}$	D

Tabulka č. 3 – Árie

Árie lze rozdělit z hlediska formy na dva typy – třídlílnou árii da capo (Árie I.) se stavbou A-B-A:

A		B		B	
a		B		c	
R1	Z1	R2	Z2	R1'	Z3
T	T	D	D	T	: : III

Tabulka č. 4 – Schéma árie da capo

U dalších tří árií se nejedná ani o árii da capo či árii de segno, ale o bezrepetiční typ árie, který do jisté míry hraničí s *ariosem*. Srovnáme-li strukturu árie da capo a árií II.–IV. komponovaných Umstattem, je nápadné, že se jedná na schématické úrovni pouze o díl A árie da capo. Tato skutečnost však fakticky neovlivňuje ani délku ani náročnost jednotlivých árií. Forma árií se však odvíjí od délky a výstavby textu. Text první árie je

nejen delší, je také vystavěn v poměru 2:1, dvě sloky nesou tíž afekt a jedna strofa nese afekt kontrastní. Ostatní árie můžeme formálně shrnout do struktury:

a		b		
R1	Z1	R2	Z2	R1
T	T	III/D	III/D	T

Tabulka č. 5 – Árie II.–IV.

V duettu pracuje Umstatt s podobným principem. Úvodní ritornel se navrácí v nezměněné podobě na konci skladby, je však vynechán ritornel mezi zpěvními částmi. Zpěvní party můžeme rozdělit na dvě části Z1 a Z2, které na sebe bezprostředně navazují. Část Z1 je koncipována dialogicky, tj. hlasy se střídají a zpěváci střídavě deklamují verše. V části Z2 pak zpívají oba hlasy současně tíž text. Závěrečný sbor je jak formálně, tak harmonicky koncipován jako árie II.–IV., pouze s tím rozdílem, že vedení hlasů respektuje homofonní čtyřhlasou sazbu.

4.3 Deklamace

Doboví teoretikové se zabývali nejen afekty a teorií tónin, pozornosti se dostalo také správné deklamaci recitativů. Johann Joachim Quantz ve svém pojednání píše, že „je třeba sledovat, zda je recitativ přirozený, snadno vyslovitelný a pro zpěváka posazený ani příliš nízko ani příliš vysoko.“⁹⁰ Soustředí se také na rytmické schéma verše, tak jak to vyžaduje poesie a vlastní výslovnost. Zdůrazňuje přitom, že se nemají svévolně zaměřovat krátké a dlouhé slabiky, jak to někteří činí, jelikož tak dochází ke zkomolení slov, případně se jejich špatnou výslovností či akcentem může zcela posunout význam. Skladatel by měl také dbát na to, aby hudba nevyjadřovala opak sdělovaného.⁹¹ Walter Dürr v souvislosti i se zhudebňováním recitativů z doby Johanna Sebastiana Bacha uvádí dvě základní úzy. Staré pravidlo, podle kterého platí, že přízvučná slabika nesmí být nikdy kratší než slabika jí předcházející. Vedle toho však již začíná platit nové

⁹⁰ „Es ist zu beobachten, ob das Recitativ natürlich, sprechend, ausdrückend, und für die Sänger weder zu tief, noch zu hoch gesetzt sey.“, QUANTZ, Johann Joachim. *Versuch einer Anweisung, die Flöte traversiere zu spielen*. Berlin: Johann Friedrich Voß Verlag, 1752, s. 291.

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 291

pravidlo, podle kterého by se měla přízvučná slabika zásadně nacházet na přízvučné části taktu,⁹² tj. těžkých dobách.

Oratorium *Durch das Treu und die Andacht gecrönte Jahr-Hundert* je psáno německy, tedy mateřským jazykem Josepha Umstatta. Tato skutečnost však není zárukou správného zhudebnění recitativů. J. J. Quantz podotýká, že nesprávnou deklamací lze najít i u autorů, u kterých bychom to neočekávali. To se podle něj děje z prostého důvodu – nejprve napíše melodii a až pak ji podkládají textem, což není správný postup. Je-li deklamacie přizpůsobena požadavkům určitého jazyka, bude jen s obtížemi odpovídat deklamací v jazyku jiném.⁹³

Obtížnost zhudebnění textu recitativů závisí také na jazyku libreta. Kvalitu českých recitativů z 1. poloviny 18. století ovlivnil fakt, že v této době nebyla čeština ani kodifikována, ani běžně zhudebnována. Neměla tedy ani ustálené topoi, například na koncích frází recitativů. Německy zpívaná oratoria i opery nebyly v této době velkou raritou, stále však nedosahovaly rozšíření italských kusů.

Důležitým faktorem pro posuzování deklamací je zhudebnování přízvučných (akcentovaných) a nepřízvučných slabik, tak aby šly ruku v ruce s metrickým průběhem hudby. Zde němčina nabízí nespornou výhodu tzv. pohyblivého akcentu – akcent se pohybuje podle gramatických pravidel na různých slabikách slov. V některých případech lze jedno slovo akcentovat odlišně, a to předně v závislosti na výpovědi mluvčího. V němčině jsou rozlišovány čtyři základní modely intonace, které se u téže věty mohou lišit v průběhu výpovědi v závislosti na pauzách, na závěrečné prodlevě, důležitosti sdělovaných informací, syntaxi atp. Těmito čtyřmi druhy jsou: padající akcent, vysoký akcent, stoupající akcent a hluboký akcent.⁹⁴

Preciznost deklamací lze u Umstatta pozorovat především na recitativech. V následujících schématech jsme v notovém partu vyznačili těžké doby (první a třetí), které jsou podloženy přibližnou intonací⁹⁵ a akcenty jednotlivých slov.⁹⁶

---

⁹² Srov. DÜRR, Walter. *Sprache und Musik. Geschichte – Gattungen – Analysemodelle*. Kassel, Bärenreiter-Verlag, 1994, S. 155.

⁹³ Tento fakt by měl být zohledňován obzvláště v provozovací praxi.

⁹⁴ RAZUM, Kahtrin – MÜNZZBERG, Franziska. *Die Grammatik: unentbehrlich für richtiges Deutsch*. 8. überarb. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 2009, 1343 s.

⁹⁵ Ve schématech je počítáno s modelovou intonací vyjádření. Intonace je závislá především na mluvím, takže se může přirozeně od navrženého schématu odchylovat.

⁹⁶ Zde jsme vycházeli z kodifikované podoby jazyka uvedené v online slovníku DUDENonline. DUDEN-WÖRTERBUCH. [online]. 2013 [cit. 2015-03-26]. In © Bibliographisches Institut GmbH. Dostupné z: <<http://www.duden.de/woerterbuch>>.

Was vor Freud', was vor Ergötzlichkeit ist heut' meine Grenzen überstiegen?

Alles frohlocket. So gar wird dem gestirnten

Himmel, durch die irdischen Freuden-Fackeln der Glanz strittig gemacht.

Schéma č. 1 – Rytmický a melodický průběh recitativu

Umstatt předjímá v recitativech klíčová slova objevující se v áriích a používá i zde hudebně rétorické figury, zvláště jedná-li se o sémantické zobrazení slova. Ve vybrané ukázce (Schéma 1.) je takto znázorněna pozemská pochodeň radosti: nejprve skok o čistou kvintu dolů symbolizuje slovo *die irdische* (pozemská), malou septimou pak odlišuje radost *Freude-* (radost) od všeho pozemského. Malá septima je pak rozvedena sekundovým postupem do čisté oktávy. Zažehnutá pochodeň radosti symbolizuje nejen oheň a světlo, ale také nadpozemský prvek. V dalších recitativech Umstatt zvýraznil melodii figurami na slova *Untergang* (zánik), *Stimme* (hlas), *wiederholten* (navracející se), aj.

Po analýze všech recitativů docházíme k závěru, že J. Umstatt využívá všechny možnosti deklamace, správně akcentuje slova, odpovídajícím způsobem pracuje i s rytmikou řeči – dlouhé vokály jsou povětšinou zhudebněny delší rytmickou hodnotou a naopak. Využívá též rétorických figur, avšak pouze v místech, kde pokládá za nutné zdůraznit obsahové sdělení slova v závislosti na následující árii.

4.4 Hudební symbolika

Ve skladbách je možno v různých obdobích hledat rozličné symboly, náznaky či zobrazení, které se liší v závislosti na dobových zvyklostech kompozice. Nejčastěji se jedná o vyjádření vztahu slova a hudby (Wort-Ton-Verhältnis) v několika různých rovinách. Hudebně lze pomocí rétorických figur obrazně vyjádřit význam slova, a to buď v graficky v partituru, resp. ve vedení jednotlivých hlasů. Tuto rovinu, která též souvisí se zvukomalbou, můžeme také pozorovat při hudební realizaci. Rétorickými figurami jsou vyjadřována klíčová slova árií.⁹⁷ Ta však nezůstávají pouze v popisné zobrazovací formě, ale představují střípky, které vytváří celistvý afekt, emocionální náboj árie a podstatu sdělení. Vyznění celé skladby pak závisí na ústředním tématu díla, úvodní sinfonii i pořadí jednotlivých árií, resp. afektů. Nejinak je tomu i v případě oratoria *Durch das Treu und die Andacht gecrönte Jahr-Hundert*.

4.4.1 Tematická výstavba oratoria

Text oratoria v sobě nese dvě hlavní témata, od kterých se odvíjí celkové zhudebnění i jednotlivé afekty. Ústředním tématem je bezesporu Maria – její samotné jméno je exponováno nejčastěji figurou exclamatia.⁹⁸ Důležitá jsou ale i další její pojmenování: *Marianische Jabel, Himmelsfrau, Schutzfrau, Gnadenmutter, Mutter der Barmherzigkeit*,⁹⁹ stejně jako zájmena a další odkazy na její osobu. Protiklad představuje téma nepřátel a jejich síly – *Feind, schwedischer Sifara, Schwert des Feindes, Kriegsbeer, Feindemacht, Feindesgefahr*.¹⁰⁰ Vedlejší klíčová slova dokreslují především

---

⁹⁷ Při popisu hudebně-rétorických figur jsme čerpali z následujících publikací: MATL, Jiří – POSPÍŠIL, Michael – SEHNAL, Jiří (edd.) JANOVKA, Tomáš Baltazar. *Klíč k pokladu velkého umění hudebního*. Praha: Koniasch Latin Press, 2006, cxxiv, 387 s. a SCHÜLLEROVÁ, Silvie. *Afektová teorie a hudebně rétorické figury*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2007, 208 s. Disertační práce. Vedoucí práce Zdeněk Marek.

⁹⁸ Výkřik, zvolání, sextový skok směrem nahoru.

⁹⁹ Mariánská Jáel, Královna nebes, Ochránkyně, Milostivá Matka, Matka Milosrdenství.

¹⁰⁰ Nepřítel, švédský Sisera, meč nepřitele, vojsko, moc nepřátel, nebezpečí nepřátel.

jednotlivé afekty, jedná se např. o *Ketten, Fesseln, Grausamkeit, Freude, Gnade, Zier, Treu*¹⁰¹ atp. a o skupinu sloves – *seufzen, erwägen, flehen, vereinigen, verdoppeln*.¹⁰²

První recitativ poprvé otevírá témata radosti, obléhání Brna Švédy i zásah Panny Marie. Úvod má charakter barvitého vylíčení situace v první árii, která nepřináší žádný hluboký, vyhocený afekt. K zintenzivnění napětí přichází v druhé árii – opět jsou líčeny útrapy obléhání, akcentována jsou pouta nepřátel a bezvýchodnost situace. K Marii se odkazuje pouze zájmeny *die* a *ibre*. Třetí árie přináší zlom a obrací se explicitně k nebeské královně v afektu nespoutané radosti, která je vyjádřena především hudebně. Dílo graduje tenorovou árií, která naposledy přináší válečnou atmosféru, ukrutnost a sílu nepřátel, která je zlomena úpěnlivými prosbami k Marii, jež město ochránila. Po této árii se oratorium stává chvalozpěvem opěvujícím Marii jako Milostivou Matku.

4.4.2 Realizace afektů

Celé oratorium otevírá sinfonie, jejíž první věta začíná v D dur. Přináší tak afekt nesoucí se celým oratoriem, a to afekt nespoutané radosti, podtržené zvukem trumpet, které konotují nejen slavnostnost, ale i vojsko. V D dur je také napsána třetí věta sinfonie i tenorová árie. K umocnění radostného afektu dochází i cyklickým návratem do tóniny D dur v závěrečném sboru. Marc-Antoine Charpentier tóninu popisuje jako „*Joyaux et tres Guerrier*“,¹⁰³ tedy radostnou a velmi bojovnou, zatímco J. Mattheson o ní mj. píše, že je poněkud ostrá a zarputilá, nejpříhodnější pro hlučné, veselé, válečné a povzbuzující záležitosti.¹⁰⁴ Tónina D dur má tedy prismatem dobových pramenů a teoretiků radostný a triumfální charakter, a proto se hodí pro slavnostní skladby.¹⁰⁵ Tato charakteristika jde ruku v ruce se symbolikou ohně radosti a iluminací celého města v rámci slavností. Radostný afekt první a třetí věty sinfonie střídá kontrastní věta v dominantní tónině, v A dur. Tato tónina se z pohledů dobových teoretiků co do afektu různí. Avšak J. Matheson podotýká, že je to tónina hodící se ponejvíce pro

---

¹⁰¹ Řetězy, pouta, ukrutnost, radost, milost, okrasa, věrnost.

¹⁰² Vzdychat, zvažovat, úpěnlivě prosit, sjednotit, zdvojit.

¹⁰³ *Tonartencharakteristik*. [online]. 2000-2014 [cit. 2015-03-26]. In LEMPFRID, Wolfgang. *KölnKlavier*. Dostupné z: <<http://www.koelnklavier.de/quellen/tonarten/dur.html#ddur>>.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Srov. PERUTKOVÁ, Jana. *František Antonín Míča ve službách hraběte Questenberga a italská opera v Jaroměřicích*. Praha: Koniasch Latin Press, 2011, s. 253.

housle. Umstatt ve druhé větě vynáší zpěvnou melodii v houslích hrající unisono. Tečkovaný rytmus a ozdoby spolu s předepsaným označením Largo dotváří vážnost věty.

Každá z árií je uvedena recitativem, který předjímá klíčová slova pro následující afekt. Afekt sopránové árie pramení z radosti oslavy samotné, což Umstatt vyzvedává výběrem tóniny C dur a koloraturou klíčového slova [*Unglück*] *verlachen*. V první zpěvní části (Z1) je zdůrazněno slovo *Anschlag* (útok) figurou saltus duriusculus,¹⁰⁶ který je nejprve realizován skokem o malou sextu výš, v druhé frázi pak skokem dolů o malou septimu.

Obr. 4 – Saltus duriusculus

Obr. 5 – Topos I.

Následuje zobrazovací figura catabasis¹⁰⁷ (sestupování) na slova *schwebet beständig*, která se posléze opakuje v díle B (Z3) hned třikrát. Dvakrát probíhá s mírně modifikovaným melodickým průběhem a potřetí jako anaphora,¹⁰⁸ kterou jsou deklamována slova *Will uns Maria so gnädig bewachen* exponované v a moll. Ta obsahují vážnou prosbu, ale mají také intenci komplimentu, což je podle J. Matthesona příznačné pro vznešený afekt a moll.

Árie Moravy *O webrtes Mäbrenland* s označením *Con spirito* (oduševněle), jejíž charakter je předznamenán v recitativu příznakem *mit wiederholte Seufzen* (s opakovaným povzdechem), vyjadřuje na rozdíl předchozího čísla afekt smutku, ale současně rozhodnosti, jenž je umocněn tóninou e moll. Město Brno se ocitlo bez pomoci, což je centrálním tématem árie. Klíčový verš *war keine Hilf vorhanden* Umstatt vystavěl jako catabasis, opakování verše podtrhuje důležitost deklamovaného sdělení. Pouze za doprovodu cembala zaznívá zpěv s koloraturou na *vorhanden*.

¹⁰⁶ Velký skok (nejméně malá sexta), často také dolů, pak zdůrazňuje negativní emoce.

¹⁰⁷ Zobrazuje vše, co klesá (negativní).

¹⁰⁸ Opakování melodického materiálu nikoli po sobě jdoucí.

12

kei-ne Hilf vor-handen, war keine Hilf vor-han - den,

6 6 6 6 6/4 5/4

Detailed description: This musical score is for a vocal line and piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#). The vocal line is on a treble clef staff, and the piano accompaniment is on a bass clef staff. The score is divided into three measures. The first measure contains the lyrics 'kei-ne Hilf vor-handen,'. The second measure contains 'war keine Hilf vor-han -'. The third measure contains '- den,'. A red box highlights the vocal line in the second measure, showing a catabasis (a descending melodic line) on the word 'vor-han'. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of sixteenth notes in the first two measures, followed by a change in the third measure.

Obr. 6 – Catabasis na klíčový verš a koloratura slova vorhanden (t. 12–14)

Stejně je postupováno i u posledního verše na konci druhé zpěvní části *zerrissen deine Ketten*. Ritornel po Z1 moduluje do G dur, jelikož postava Moravy zpívá, že Brno zachránila věrnost k Panně Marii.

die hat durch ih - re Treu, zer - ris - sen dei - ne

6 6 6 # 7#

Detailed description: This musical score is for a vocal line and piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#). The vocal line is on a treble clef staff, and the piano accompaniment is on a bass clef staff. The score is divided into two measures. The first measure contains the lyrics 'die hat durch ih - re'. The second measure contains 'Treu, zer - ris - sen dei - ne'. A blue box highlights the vocal line in the first measure, showing cyclois figures (repeating rhythmic patterns) on the word 'ih - re'. A red box highlights the vocal line in the second measure, showing an anabasis (an ascending melodic line) on the word 'zer - ris - sen'. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of sixteenth notes in the first measure, followed by a change in the second measure.

Obr. 7 – Figury kyklosis na slovo *ihre* a anabasis gradující *zerrissen* (t. 21–22)

Zásadní sdělení je znázorněno rétorickou figurou kyklosis¹⁰⁹ na slova *ihre Treu* (její věrnost) a figurou anabasis¹¹⁰ na sloveso *zerissen* (roztrhla). Árii uzavírá koloratura slova *Ketten* a ritornel v e moll.

Po mollové árii se navrácí jásavá radost A dur ve třetí árii Ducha Věrnosti *So macht es die Treu*. Charakter Allegro spolu častým unisonem všech nástrojů a množstvím tirát v doprovodných hlasech dokresluje nespoutanou radost, spolu s tečkovaným rytmem dodávají árii afekt vznešenosti. Druhý ritornel (R2) moduluje skokem do dominantní tóniny – E dur. Podle J. J. Quantze může E dur přinést prudké až zuřivé pohnutí mysli. J. Umstatt v Z2 volí krátké metrické hodnoty v doprovodných hlasech, které jsou vedeny důsledně v unisonu a dokreslují tak zmíněnou emoci. Zpěvní part Ducha Věrnosti je v této části árie stupňovitě zvedán opakováním stejného rytmického modelu, který árii graduje – jedná se tedy o climax.

Obr. 8 – Čtyřikrát opakovaný rytmicky-melodický model – Climax (t. 13–15)

Poslední sólová árie *Gedenke doch* se navrácí do D dur. Výběr tóniny se vztahuje ke vzpomínce na kruté zacházení s městem v době vojenského obléhání. Slovo *Wut* (zloba) na opakujícím se tónu je odlišeno skokem o velkou sextu dolů, tj. nízkou polohou, kontrastní délkou not a zvláště zopakováním klesajícího melodického modelu na slovo *Grausamkeit* (ukrutnost). Situaci dokresluje také oktávový skok

¹⁰⁹ Vše, co se točí, obkroužení, též krása a dokonalost.

¹¹⁰ Zobrazuje vše, co stoupá, radost (pozitivní).

in toller [Wut] (v šílené [zlobě]) a koloratura slova *verfabren* ([s tebou, ó Brno] zacházeli). Repetované tóny v šestnáctinách posilují charakter válečné vřavy.

The image shows a musical score for three parts: piano (p), voice (soprano), and piano (p). The key signature is G major (one sharp) and the time signature is common time (C). The piano parts consist of sixteenth-note patterns. The vocal part has the lyrics: "in tol-ler Wut und Grau - sam - keit, und Grau - sam - keit,". The words "Grau - sam - keit," are highlighted with red boxes in the original image.

Obr. 9 – Klesající melodický model (t. 11–13)

Druhá zpěvní část přináší nejprve spolu s e moll afekt smutku, který však zároveň evokuje naději na útěchu. Ústřední myšlenka Mariiny záchrany Brna před mocí nepřátel, je nejprve ilustrována catabasis – *aller Feindemacht* a jí bezprostředně následujícím exclamatiem *Maria*. Při opakování textu dochází jednak ke změně faktury doprovodných hlasů, které zůstávají statické, jednak se na tomto pozadí odehrává kolorатурní provedení slova *Feindemacht* a kontrastní durové vyznění mocné ochrany Panny Marie, tedy verše *Maria tät behüten*.

Tímto zvoláním se proměňuje emoční náboj oratoria. Recitativ naznačuje průběh duetta – Duch Pobožnosti vyzývá Moravu, aby zvažovala možné nastávající nebezpečí a Brno, aby doslova zdvojilo svou zbožnost a nepřestalo chválit s povzdechy Marii. Duetto je velkým povzdechem obou postav, avšak povzdechem oslavným. V této části se nejvíce odráží způsob kompozice J. Umstatta, který nese znaky galantního stylu. Zdobení melodie, trylky, přírazy, opory, tečkovaný rytmus a trioly ve zpěvních partech i v doprovodných hlasech zrcadlí zdobnost textu. Tónina G dur, stejně jako charakterové označení *Largo* a akordické rozklady v ritornelu evokující fanfáry podtrhují děkovný hold Marii. Nejprve se postavy střídají v deklamací jednotlivých veršů a poté se jejich zpěv zdvojí v terciích a společným hlasem přednášejí své prosby.

5

ich an-jetzt be-grüßen, du bist mei - ne Zier, und Freud;

5/3 6/4 5/3 7 4 3 5/3 6 5/4 3

Obr. 10 – Zdobení melodie (t. 5–6)

Závěrečný sbor všech sólistů se nese v duchu recitativu a výzvy alegorické postavy Ducha Pobožnosti. Všichni společně přináší Marii slavnostně oběť chvály. Vedení hlasů plně respektuje homofonní čtyřhlasou sborovou sazbu. Při odlišení hlavního sdělení Z1 – *muss verkündet deine Ehr* – trumpety utichají a smyčce hrají unisono s jednotlivými hlasy (housle – soprán, viola – alt, etc.), čímž je demonstrována jednota. Ani zde však nechybí zdobení hlasů. Formou anaphory je zopakováno závěrečné zvolání k Marii – *O, Maria uns erbör!*, po němž následuje ritornel uzavírající celou skladbu.

5 Ediční zpráva

Oratorio della Coronatione Beatae Virginis Mariae je dochováno pouze v jednom exempláři uloženém v Moravském zemském muzeu ve fondu Oddělení dějin hudby. Další opisy či verze pramene nebyly zjištěny, jednotlivé árie taktéž nebyly nalezeny v jiných obdobných dílech,¹¹¹ tudíž nepředpokládáme, že by se jednalo o pasticcio. Kompletní spartace pramene, kriticko-praktická edice oratoria se nachází v tištěné příloze práce.

5.1 Popis pramene

Jediný dochovaný pramen, v němž je oratorium zaznamenáno, je uložený v Moravském zemském muzeu (CZ-Bm) pod signaturou A20.194. Na obálce je uveden latinský název oratoria *Oratorio della Coratione[sic!] B. V. M. / a / Canto / Alto / Tenore / Basso / Violinis 2 / Alto Viola / Clarinis 2 / Con / Organo / Del Sign. Umstatt*, nenachází se zde však žádné další přípisky a zdobení. Obálka je z neořezaného papíru s rozměry 360x230 mm bez filigránu. Jednotlivé party jsou z papíru odlišné gramáže o rozměrech 360x224 mm s minimálními odchylkami. V případě, že se nejedná o dvojlist, je levá strana papíru ořezaná. Vícestranné party jsou svázány černou nití – např. part cembala. Na některých z partů je čitelný filigrán (viz Obr. 11). Každá strana obsahuje 12 až 13 notových systémů. Na žádném z partů se nenacházejí poznámky psané tužkou, ale některé z nich obsahují poznámky o revizi či jména opisovačů. Především vokální party mají informace o následujících číslech.

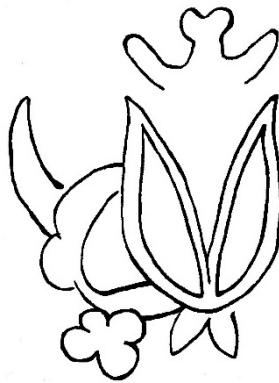
Filigrán

Jednotlivé party oratoria obsahují tentýž filigrán, který je na všech listech obtížně čitelný, což je zaviněno gramáží papíru. Filigrán je umístěn ve středu dvojlistu, jednalo se však o ořezané stránky, nachází se jeho část na kraji strany. Obě zde uvedené verze filigránu se vzájemně doplňují a poukazují na to, že v této podobě není kompletní. Průsvitku se nepodařilo dohledat ani v Zumanově a v Einederově publikaci, ani v knize Viliama Deckera.

---

¹¹¹

Pro srovnání bylo využito databáze opac.RISM.info.

Obr. 11 – Filigrán obálka

Ostatní Umstattovy skladby nacházející se ve fondech MZM jsou psány na zcela odlišný papír a liší se i filigrány.¹¹² Ty se opakují pouze u skladeb dochovaných v rámci svatojakubské sbírky.

Opisovači

Na partech jsou podepsáni opisovači Franciskus Wschejansky, Joannis Schetrni a [Joseph] Homme.¹¹³ Ostatní opisovače (č. 4 a č. 5) nebylo možno na základě písarských zkoušek a komparací s katalogem písarů identifikovat. Opisovač č. 5 vepsal do cembalového partu generálbasové značky, některá charakterová označení a dynamiku. Tyto údaje jsou psány také odlišnou barvou inkoustu (převážně světlejší).

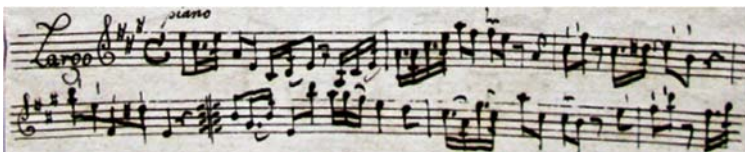
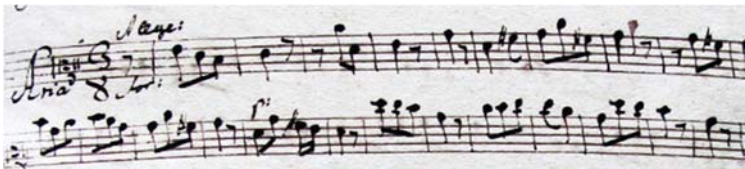

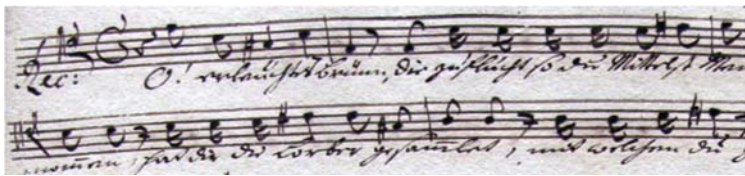
Opisovač č. 1: Franziskus Wschejansky, podepsaný na partu Violino Secundo, působil nejpozději od roku 1757 na kůru u sv. Tomáše jako tenorista. Jako opisovač byl činný mezi léty 1757 až 1762 a kromě Umstattova oratoria přepisoval také skladby Brixiho, Schmidta, Sedláčka, Tůmy či Wrastila. V katalogu opisovačů ODH MZM však není jako opisovač oratoria veden.

Opisovač č. 2: Joannis Schetrni, jehož podpis je na violovém partu, nspecifikoval svou pozici u oratoria ani u ostatních šesti skladeb, u kterých je podepsán. Většina skladeb byla opsána v rozmezí let 1757–1758, přičemž se jedná o skladby Gravaniho, Umstatta, Schmidta a Zechnera. Na základě písarských zkoušek lze konstatovat, že Joannis Schetrni byl též opisovačem obou partů trumpet, čemuž nasvědčuje nejen totožný rukopis, ale také velké množství chyb vyskytující se ve všech těchto partech.

¹¹² Viz Přílohu č. 2 Filigrány Umstattových skladeb uložených v ODH MZM.

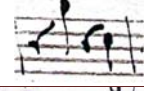

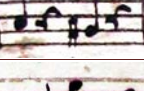

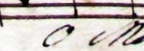

¹¹³ Na základě údajů o opisovačích lze opis oratoria datovat na počátek 50. let 18. století.

Opisovač č. 3: [Joseph] Homme, který opisoval part cembala, je v katalogu písářiů veden od 50. let 18. století.¹¹⁴ V závislosti na poznámkách na jednotlivých partech můžeme sledovat jeho postup na gymnáziu – 1756–1757 parvista, 1758 futurus syntaxista minor a od téhož roku syntaxista minor. Od roku 1762 je titulován jako basista, na opisech skladeb Václava Kalouse se opět vyskytuje jeho jméno, avšak nejprve jako choralisty (1767) a poté regenschorih (1770) v Mikulově.

Opisovač	Part	Ukázka
Franziskus Wschejansky	vl2	
Joannis Schettni	vla, tr1, tr2	
[Joseph] Homme	cem	
Opisovač č. 4	vl1	
Opisovač č. 5	S, A, T, B, cem	

Tabulka č. 6 – Písářské ruce

¹¹⁴ Srov. Spáčilová, Jana: *K provozování oratorií v Brně v 1. polovině 18. století*. In *Opus musicum* 45, 2013, č. 6, s. 12.

Opisovač	Part	Ukázka rukopisu		
Franziskus Wschejansky	vl2			
Joannis Schettni	vla, tr1, tr2			
[Joseph] Homme	cem			
Opisovač č. 4	vl1			
Opisovač č. 5	S, A, T, B, cem			

Tabulka č. 7 – výřezy slov z opisů¹¹⁵

Obsazení

Podle dochovaných partů bylo oratorium napsáno pro první a druhou trumpetu, první a druhé housle, violu, cembalo a čtyři sólové hlasy – soprán, alt, tenor, bas. Závěrečný sbor byl s největší pravděpodobností realizován sólovými zpěváky. Ukazuje na to absence opisů sborové části i celková kompozice. V tisku *Kurtz verfaste Nachricht* je uvedeno, že zaznělo oratorium za zvuku dvou párů tympánů a trumpet.¹¹⁶ Tento zápis dokumentuje dobovou praxi, ve které slavnostní charakter hudby dotvářela ve většině případů hra na trumpety, ke které patřil neodmyslitelně zvuk bubnů. Proto lze předpokládat, že části oratoria, ve kterých znějí trumpety, byly taktéž doprovázeny tympány, ačkoliv se part fakticky mezi ostatními nedochoval.

¹¹⁵ Uvádíme charakteristické rysy jednotlivých písařů v detailním výřezu.

¹¹⁶ „unter zwei-Chörigen Paucken und Trompeten“. *Kurtz verfaste Nachricht* [...] gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, durch Wentzel Lenhart, Factorn, 1747, fol. A2r.

5.2 Revizní poznámky

Edice je považována za kriticko-praktickou. Jsou v ní zachovány všechny podstatné a charakteristické znaky podle dochovaného pramene (ozdoby, obloučky, značky pro generálbas, trámce aj.), tak, aby byly v edici provedeny pouze nejnútnejší změny a opraveny jen chyby, které v mnoha případech vznikly opisem. Doplněné jsou také všechny celotaktové pauzy, které 26se podle dobového úzu do not nevpisovaly, v případě, že nástroje hrají unisono nebo se jedná o identická místa v opakujících se pasážích. Například pro housle považujeme za směrodatný part druhých houslí, který obsahuje poznámku *Revisam*. V edici jsou taktéž opraveny zjevné chyby a v několika málo případech musely být určité pasáže doplněny či přebytečné takty vynechány na základě analogických míst. Následuje tabulkový přehled míst, která vyžadovala úpravu ze strany editora:

	Takt (Znak)	Part	Komentář
Sinfonie – Allegro	19 (6)	cem	e místo cis
	31 (4)	cem	chybí nota d
Sinfonie – Presto	15	tr1	chybí taktová čára
	27–28	tr2	chybějící takt – doplněno e , pomlka
	31	tr2	chybějící takt – doplněno e , pomlka
	36–38	tr2	doplněny pomlky
	49	cem	nota d , pomlka
Recitativ I.	10 (4)	S	doplněn
Árie I.	4–6	vla	doplněny takty
	9–17	vla	doplněny takty
	19 (8)	vla	c místo h
	19a (1–4)	vla	smazány přebývající dvě doby
	20a (1–8)	vla	smazán přebývající takt
	32 (2)	vl1	cis místo eis
	32 (2)	vl2	cis místo ais
Árie II.	12 (1–4)	vl1	čtyři místo
	15	vla	odstraněna taktová čára po třetí době
	16 (8)	vl1	a místo g
	12	cemb	doplněn

	16 (7–10)	vla	♩ místo ♩
	18 (5)	vla	doplněn $\text{ }\text{B}$
Recitativ III.	11	cem	gis místo ais
Recitativ IV.	11 (2)	cem	doplněn $\sharp$
	15	cem	doplněn $\sharp$
Árie IV.	10 (2)	vla	♩ místo ♩
	15 (12)	vl1	chybí $\flat$
	15 (12)	vl2	chybí $\flat$
	32 (2)	vl1	cis místo eis
	32 (2)	vl2	cis místo ais
	39(8)	vla	doplněna taktová čára
	40 (1–4)	vla	doplněny dvě doby
Recitativ V.	1 (2)	cem	d místo cis
Duetto	5 (1–4)	vla	doplněn B
	15 (9)	vl1	smazána tečka u noty
	19 (8)	vla	c místo h
	19a (1–4)	vla	smazány přebývající dvě doby
	20a (1–8)	vla	smazán přebývající takt
	32 (3,4)	vl1	cis místo eis
	32 (3,4)	vl2	cis místo ais
Recitativ VI.	8	cem	fis místo dis
Coro	25 (3)	tr1	d místo h
	11 (3)	vlni	e místo fis
	12 (3)	vlni	a místo g

Tabulka č. 8 – Ediční poznámky

5.3 Katalogizační záznam a incipity

Umstatt, Joseph (1711–1762)	Oratorium	A21.194	CZ-Bm,
Oratorio della Corazione[sic!] B. V. M. / a / Canto / Alto / Tenore / Basso / Violinis 2 / Alto Viola / Clarinis 2 / Con / Organo / Del Sign. Umstatt			
Popis hudebniny:	obálka	360x230 mm	(bez filigránu)
	party	360x224 mm	filigrán
Obsazení:	tr1, tr2, vl1, vl2, vla, cem, S, A, T, B		

Tabulka č. 9 – Katalogizační záznam

Incipity:

Sinfonie	Allegro	
	Largo	
	Presto	
Aria I.		
Aria II.		
Aria III.		
Aria IV.		
Duetto		
Coro		

Tabulka č. 10 – Incipity

5.4 Textová edice libreta

Libreto oratoria, jehož autor není z pramenů znám, je dochováno v rozličných pramenech. Primárním pramenem jsou vokální party oratoria a part cembala, které jsou psány novogotickým kurzívním písmem, text je však na některých místech hůře čitelný. Libreto se nachází v dalších dvou dobových tiscích. V roce 1745 bylo vytištěno v kvartovém formátu pod názvem: *Das Durch Treu, und Andacht gecrönte Jabr-Hundert Als Selbtes Den 15. August-Monat, am Tag Mariä-Himmelfahrt anfangend, durch drey Täg Mariae Der Himmels Königin Zu Ehren In der Königlichen, und Jungfräulichen Stadt Brünn Feyerlich gehalten worden.* O dva roky později vychází libreto u stejného tiskaře Jacoba Maxmiliana Swobody jako součást tisku *Kurtz verfaste Nachricht.*

Při edici německého textu jsme zredukovali malá a velká písmena, a to zvláště na začátku veršů árií a u některých podstatných jmen. Ve většině případů jsme ponechali originální pravopis, avšak místy byla opravena ortografická forma podle současné pravopisné normy, především s ohledem na interpretaci textu (*schwädischen – schwedischen, frey – frei*). V případě kompozit jsme postupovali dle toho, zda se jednalo o okasionalismy, o slova se spojovacím elementem *-s-* či běžně užívané termíny. Většina okasionalismů je zachována včetně původní ortografie (*Freuden-Fackeln*), spojovník byl odstraněn, bylo-li ve slově též *-s-*, aby se v kompozitech vyskytoval vždy jeden spojovací element (*Himmels-Frau – Himmelsfrau*).

Nezasahovali jsme do kvantity vokálů, která souvisí se správnou interpretací melodie a případně přízvuky. Na místech, kde dochází vzhledem k melodii k redukci hlásek, jsou doplněny apostrofy, abychom zachovali jazykovou korektnost (*ein einzige Jungfrau-Stadt – ein' einzige Jungfrau-Stadt, andere – and're*). Ponechána byla starší ustálená slovní spojení, která se ortograficky i foneticky značně odlišují od dnešní normy. Nejvýrazněji tuto skutečnost dokumentuje pronominalní vazba *Was vor* [Freud], která je dnes realizovaná předložkou *für*, tzn. *Was für* [Freud]. V průběhu 18. století užívání *vor* a *für* kolísalo, proto jsme tento jazykový jev neopravili.¹¹⁷ Z textu byla odstraněna nadbytečná interpunkční znaménka – dříve hojněji užívané středníky na konci veršů a vět byly nahrazeny tečkami.

---

¹¹⁷ Srov. *Für*. In: Goethe-Wörterbuch. Das Wörterbuchnetz. [online] 2015 [cit. 2015-04-02] Dostupné z: <http://woerterbuchnetz.de/GWB/?sigle=GWB&mode=Vernetzung&lemid=JF04269#XJF04269>.

TIŠTĚNÉ LIBRETO	EDICE LIBRETA
Mährischer Deut-Geist	
<p>Was vor Freud, was vor Ergötzlichkeit ist heut meine Gränzen überstiegen? Alles frohlocket;</p> <p>So gar wird dem gestirnten Himmel, Durch die irdische Freuden-Fackeln Der Glantz strittig gemacht.</p>	<p>Was vor Freud', was vor Ergötzlichkeit ist heut' meine Grenzen überstiegen? Alles frohlocket.</p> <p>Sogar wird dem gestirnten Himmel, durch die irdischen Freuden-Fackeln der Glanz strittig gemacht.</p>
Brünnerischer Deut-Geist	
<p>Soll es dich befremden? Weist du nicht, Daß heunt Hundert Jahr Die Marianische Jahel Mit ihrem mächtigen Arm Dem schwädischen Sifaræ das Haupt durchbohret, Mir den Jungfräulichen Ehren-Krantz erhalten, Folgsam durch meine Erhaltung Dich aus denen Fesseln, Aus der harten Dienstbarkeit befreyet; dir den Oehl-Zweig des Friedens der Ruhe ertheilet?</p>	<p>Soll es dich befremden? Weißt du nicht, dass heut' Hundert Jahr' die Marianische Jahel mit ihrem mächtigen Arm dem schwedischen Sifarae das Haupt durchbohret, mir den Jungfräulichen Ehrenkranz erhalten, und folgsam durch meine Erhaltung dich aus denen Fesseln, aus der harten Dienstbarkeit befreiet; dir den Ölzwieg des Friedens der Ruh' erteilet?</p>
Arie I. (Brünnerischer Deut-Geist)	
<p>Das Unglück, so ich dermalen erlitten, Als mich die Feinde so grausam bestritten, schwebet beständig vor meinem Gesicht.</p> <p>Doch ist das Unheyl auf einmahl verschwunden Als sich Maria bey mir eingefunden, Welche die Anschläg der Feinde zernicht.</p>	<p>Das Unglück, so ich dermalen erlitten, als mich die Feinde so grausam bestritten, schwebet beständig vor meinem Gesicht.</p> <p>Doch ist das Unheil auf einmal verschwunden, als sich Maria bei mir eingefunden, welche die Anschlag der Feinde zernicht.</p>
<p>Will uns Maria so gnädig bewachen, Können wir sicher das Unglück verlachen.</p>	<p>Will uns Maria so gnädig bewachen, Können wir sicher das Unglück verlachen.</p>
Mährischer Deut-Geist	
<p>Es ist wahr Ich gedencke öfters Mit wiederholten Seufzern An jene Zeit, In welcher mein gantzer Leib das verstrichen</p>	<p>Es ist wahr, ich gedenke öfters mit wiederholten Seufzern an jene Zeit, in welcher mein ganzer Leib das verstrichene</p>

Jahr-hundert Dich Jungfräuliche Stadt ausgenommen, Vor dem Schwerd des Feinds Zu zwey verschiedenen Mahlen Hart ist verwundet worden. Ich ware verlohren, Jedweder Augenblick Schiene mir auch Von deinem Untergang die unausbleibliche Nachricht zu ertheilen, Aber wie wurde ich von neunen belebet, Da ich dich Sieg-prangend Und den Feind flüchtig gesehen.	Jahrhundert dich Jungfräuliche Stadt ausgenommen. Vor dem Schwert des Feindes Zu zwei verschiedenen malen hart ist verwundet worden. Ich wäre verloren, jedweder Augenblick schiene mir auch von deinem Untergang die unausbleibliche Nachricht zu erteilen, aber wie wurde ich von neunen belebet, da ich dich siegprangend und den Feind flüchtig gesehen.
Arie II	
O Wehrtes Mähren-Land Du lagst in den'n Banden, In deinem Elend-Stand War keine Hülf vor Handen,	O wehrtes Mährenland, du lagest in den'n Banden, in deinem Elendstand, war keine Hilf vorhanden.
Ein einzige Jungfrau-Stadt Die muste dich erretten, Die hat durch ihre Treu Zerrissen deine Ketten.	Ein' einzige Jungfrau-Stadt, die müsste dich erretten, die hat durch ihre Treu, zerrissen deine Ketten.
Mährischer Deut-Geist	
Jedoch Sage mir edle Stadt, Auf was Art Bist du so glücklich gewesen, Solchen forchtsamen Kriegs-Heeren zu entgehen?	Jedoch sage mir edle Stadt, auf was Art bist du so glücklich gewesen, solchen furchtsamen Kriegsheeren zu entgehen?
Brünnerischer Deut-Geist	
Die unverletzte Treu, Und die Lieb-volle Andacht zu der Himmels-Frau Waren jene Schantzen, die mich beschützen, Und die Feinde vertrieben.	Die unverletzte Treu, und die liebevolle Andacht zu der Himmelsfrau waren jene zwei Chancen, die mich beschützen, und die Feinde vertrieben.
Deuter-Geist der Treu (Basso)	
Ja ich legte die Grund-Veste zu deiner Erhaltung, Weilen du gethan, was du schuldig gewesen, Hat dir auch der Lohn Wahrer Treu gebühret.	Ja, ich legte die Grundfeste zu deiner Erhaltung, weilen du getan, was du schuldig gewesen, hat dir auch der Lohn wahrer Treu gebühret.
Aria III. Deuter-Geist der Treu	
So macht es die Treu;	So macht es die Treu,

Vor allen Gefahren So andere erfahren, Tragt sie keinen Scheu;	vor allen Gefahren so and're erfahren, trägt sie keinen Scheu;
In Wüten und Loben Da steht sie erhoben Ist sicher, und frey, So macht es die Treu.	In Wütten und Loben da steht sie erhoben, ist sicher, und frei, so macht es die Treu.
Deuter-Geist der Treu	
Gleichwohlen wäre ich nicht So starck allein gewesen, Wann mich deine Andacht zu Maria Nicht unterstützt hätte.	Gleichwohlen wäre ich nicht so stark allein gewesen, wenn mich deine Andacht zu Maria nicht unterstützt hätte.
Deuter Geist der Andacht	
O erleuchtes Brünn! Die Zuflucht, so du mittels meiner zu Maria genommen, Hat die die Lorber gesamlet, Mir welchen du Gegenwärtiges Jahr-Hundert herzlich becrönest. Dein Bitten und Betten Haben das Mutter-Herz völlig erweicht, Ihren mächtigen Schutz-Mantel über mich auszubreiten. Die Feinde zu schrecken, Und zu verblenden.	O erleuchtes Brünn! Die Zuflucht, so du mittels meiner zu Maria genommen, hat die die Lorbeer gesamlet, mit welchen du gegenwärtiges Jahrhundert herzlich bekrönest. Dein Bitten und Betten haben das Mutterherz völlig erweicht, Ihren mächtigen Schutzmantel über mich auszubreiten. Die Feinde zu schrecken, und zu verblenden.
Aria IV. Deuter Geist der Andacht	
Gedencke doch an jene Zeit, Wie man vor Hundert Jahren; In toller Wuth, und Grausamkeit, Mit dir, O Brünn! verfahren;	Gedenke doch an jene Zeit, wie man vor hundert Jahren. In toller Wut, und Grausamkeit, mit dir, o Brünn! verfahren.
Doch hast du es dahin gebracht, Mit Flehen, und mit Bitten, Daß dich vor aller Feinde Macht Maria thät behüten.	Doch hast du es dahin gebracht, mit Flehen, und mit Bitten, dass dich vor aller Feinde-Macht Maria tät behüten.
Deuter Geist der Andacht	

Jetzt erwege Kummer-volles Mähren, Wohin in bevorstehender Feindes Gefahr Die Zuflucht zu nehmen seye;	Jetzt erwäge kummervolles Mähren, wohin in bevorstehender Feindesgefahr die Zuflucht zu nehmen seie; Du aber jungfräuliche Stadt
Du aber Jungfäuliche Stadt Brünn Verdopple dein Andacht, Und vergesse nimmermehr, dich gegen deine mächtige Schutz-Frau Danckbar zu erweisen.	Brünn verdopple deine Andacht, und vergesse nimmermehr, dich gegen deine mächtige Schutzfrau dankbar zu erweisen.
Brünner Deut-Geist	
So will ich dann Meine Danckbarkeit An dem Tag geben, Ich will mein Stimm erheben, Und meine Gnaden-Mutter Um ferneren Schutz anflehen.	So will ich dann meine Dankbarkeit an dem Tag geben, ich will mein' Stimme erheben, und meine Gnadenmutter um ferneren Schutz anflehen.
Mährischer Deut-Geist	
Vergönne mir auch, Daß ich mit deinen Worten Meine Seuftzer vereinige.	Vergönne mir auch, dass ich mit deinen Worten meine Seufzer vereinige.
Duetto	
Brünner Deut-Geist	
Dich will ich anjetzt begrüßen, Du bist meine Zierd, und Freud,	Dich will ich an jetzt begrüßen, du bist meine Zier, und Freud';
Mährischer Deut-Geist	
Sehe auch mich bey deinen Füßen, Mutter der Barmhertzigkeit.	Seh' mich auch bei deinen Füßen, Mutter der Barmherzigkeit.
Brünner Deut-Geist	
Ich will keine Mühe spahren, Will dir dancken ohne End.	Ich will keine Mühe spahren, will dir danken ohne End'.
Mährischer Deut-Geist	
Laß mich deinen Schutz erfahren, Von mir nicht dein Aug abwend.	Lass mich deinen Schutz erfahren, von mir nicht dein Aug' abwend'.
Brünner Deut-Geist	
O Maria voll der Gnaden, Mich bewahr vor allen Schaden,	O Maria voll der Gnaden Mich bewahr' vor allen Schaden
Beide	
Unser Mutter stets verbleib, Alle Macht der Feind' abtreib.	unser' Mutter stets verbleib, alle Macht der Feind' abtreib.
Deuter Geist der Andacht	

So recht, Das ist das Mittel glücklich zu leben.	So recht, das ist das Mittel glücklich zu leben.
Deuter Geist der Treu	
Wo die Treu den Grund leget,	wo die Treu den Grund leget,
Deuter Geist der Andacht	
Und wo ihn die Andacht zu Maria befestiget,	und wo ihn die Andacht zu Maria befestiget,
Beide	
Kan es niemahlen An Sicherheit fehlen.	kann es niemals an Sicherheit fehlen.
Deuter Geist der Andacht	
sammelt euch demnach alle Menschen, Und bringet mit vereinigter Stimm Mariä das Lob-Opfer.	Sammet euch demnach alle Menschen, und bringet mit vereinigter Stimm' Mariä das Lob-Opfer.
Coro	
Was da lebt und schwebt auf Erden, Muß anheut zur Zungen werden Muß verkünden deine Ehr;	Was da lebt und schwebt auf Erden muss an heut' zur Zungen werden muss verkünden deine Ehr;
Thu auch künfftig unser dencken, Uns einmahl den Frieden schencken, O Maria uns erhör!	Tu auch künfftig unser Denken, uns einmal den Frieden schenken, o, Maria uns erhör!

5.5 Překlad libreta

Překlad libreta by měl poskytnout čtenáři či posluchači možnost, aby na i základě českého textu byly zřejmé kompoziční postupy skladatele. Z tohoto důvodu jsme rezignovali na literární překlad a uchýlili se v závislosti na úzu překladů hudebních děl k překladu ekvivalentnímu. Kladli jsme důraz zvláště na co nejpřesnější vyjádření sémantického obsahu slov, tak, aby nebyl neposunut jejich význam. V závislosti na konvencích českého jazyka jsme se pokusili také zachovat pozici klíčových kolorovaných slov ve větě, avšak pouze do té míry, aby byla zachována srozumitelnost sdělení.

V jednotlivostech jsme přihlédli k soudobé jazykové normě. Uvádíme zde několik ilustrací z překladatelského procesu – například biblická jména byla převzata z českého ekumenického překladu (*Sifara – Sisera, Jabel – Jáel*). U všech označení pro Pannu Marii jsme ponechali velká písmena jako výraz úcty, která je součástí zbožnosti a mariánské kultury (*Matka Milosrdenství, Královna nebes*, etc.).

Názvy postav oratoria v libretu jsou označeny příznakem *Deut-Geist*, tedy bojovný duch.¹¹⁸ Tento termín koresponduje s obvyklým označováním postav latinským pojmem *Genius*, avšak *Genius* je do němčiny překládán spíše jako *Schutz-Geist*, ochranný duch. V českojazyčném prostředí jsou postavy obvykle označovány jako alegorické. Česky tedy nejvíce koresponduje s pojmem *Deut-Geist* označení alegorická postava. Při doslovném překladu by jména postav zněla následovně: bojovný duch Brna, bojovný duch Moravy, etc. V překladu libreta je však použita zkrácená verze jména, tj. místo výrazu, je tedy uvedeno pouze Duch Brna, dále pak Duch Moravy, Duch Věrnosti a Duch Pobožnosti.

---

¹¹⁸ G. Krünitz definuje *Düte* jako potyčku, šarvátku. *Düte*. [online]. 2009 [cit. 2015-04-16]. In KRÜNITZ, Johann Georg: *Oeconomische Encyclopädie oder allgemeines System der Land-, Haus- und Staats-Wirtschaft: in alphabetischer Ordnung*. Berlin: Pauli, 1773-1858. Dostupné z: <<http://www.kruenitz1.uni-trier.de/home.htm>>.

Das
DURCH TREU, UND ANDACHT
GECRÖNTE
JAHR-HUNDERT¹¹⁹

VĚRNOSTÍ A POBOŽNOSTÍ
KORUNOVANÉ
STOLETÍ

Interredende Persohnen		Jednající postavy	
Brünnerischer Deut-Geist	Soprano	Bojovný Duch Brna	Soprano
Mährischer Deut-Geist	Alto	Bojovný Duch Moravy	Alto
Deuter Geist der Andacht	Tenore	Bojovný Duch Pobožnosti	Tenore
Deuter-Geist der Treu	Basso	Bojovný Duch Věrnosti	Basso

<p>Mährischer Deut-Geist: Was vor Freud, was vor Ergötzlichkeit ist heut meine Gräntzen überstiegen? Alles frohlocket; So gar wird dem gestirnten Himmel, Durch die irdische Freuden-Fackeln Der Glantz strittig gemacht.</p> <p>Brünnerischer Deut-Geist: Soll es dich befremden? Weist du nicht, Daß heunt Hundert Jahr Die Marianische Jahel Mit ihrem mächtigen Arm Dem schwädischen Sifaræ das Haupt durchbohret, Mir den Jungfräulichen Ehren-Krantz erhalten, Folgsam durch meine Erhaltung Dich aus denen Fesseln, Aus der harten Dienstbarkeit befreyet; dir den Oehl-Zweig des Friedens der Ruhe ertheilet?</p> <p>Brünnerischer Deut-Geist::</p> <p style="padding-left: 40px;">Das Unglück, so ich dermahlen erlitten, Als mich die Feinde so grausam bestritten,</p>	<p>Duch Moravy: Jaká to radost, jaké to potěšení dnes mé hranice přesáhly? Všechno plesá. Dokonce i hvězdného nebe jas pochodní pozemské radosti se sporným stal.</p> <p>Duch Brna: Má tě to udivit? Cožpak nevíš, že dnes je to sto let, co mariánská Jáel svou mocnou rukou švédskému Siserovi hlavu probodla, tak mi panenský věnec cti získala a následně tě z jejich pout, a mě z krutého nevolnictví osvobodila, tobě pak olivovou ratolest míru a pokoje udělila?</p> <p>Duch Brna:</p> <p style="padding-left: 40px;">To neštěstí, jak já jsem tehdy trpěl, když mě nepřátelé tak krutě utlačovali,</p>
--	--

¹¹⁹

Viz Přílohu č. 3 – Titulní strana libreta

Schwebet beständig vor meinem Gesicht.

Doch ist das Unheyl auf einmahl
verschwunden

Als sich Maria bey mir eingefunden,
Welche die Anschläg der Feinde zernicht.

Will uns Maria so gnädig bewachen,
Können wir sicher das Unglück verlachen.

Mährischer Deut-Geist: Es ist wahr Ich gedencke
öfters Mit wiederholten Seuftzern An jene Zeit, In
welcher mein gantzer Leib das verstrichen Jahr-
hundert Dich Jungfräuliche Stadt ausgenommen,
Vor dem Schwerd des Feinds Zu zwey
verschiedenen Mahlen Hart ist verwundet worden.
Ich ware verlohren, Jedweder Augenblick Schiene
mir auch Von deinem Untergang die
unausbleibliche Nachricht zu ertheilen, Aber wie
wurde ich von neunen belebet, Da ich dich Sieg-
prangend Und den Feind flüchtig gesehen.

Mährischer Deut-Geist:

O Wehrtes Mähren-Land
Du lagst in den'n Banden,
In deinem Elend-Stand
War keine Hülf vor Handen,

Ein einzige Jungfrau-Stadt
Die muste dich erretten,
Die hat durch ihre Treu
Zerrissen deine Ketten.

Mährischer Deut-Geist: Jedoch
Sage mir edle Stadt, Auf was Art Bist du so
glücklich gewesen, Solchen forchtsamen Kriegs-
Heeren zu entgehen?

se vznáší neustále před mou tváří.

Přesto to zlo najednou zmizelo,
když se ke mně Maria dostavila,
která útok nepřítel zničila.

Bude-li nás Maria milostivě chrániti,
můžeme se jistě neštěstí vysmívati.

Duch Moravy: Je to pravda, vzpomínám často
s navracejícím se povzdechem na tu dobu, na
uplynulé století, ve kterém celé mé tělo i ty,
panenské město, jsi před mečem nepřítel
zachráněno bylo, ačkoli dvakrát tvrdě zraněno jsi
bylo. Býval bych ztracen, zdálo se mi, že každým
okamžikem budu muset sdělit tu nevyhnutelnou
zprávu o tvé záhubě, jak jsem ale opět ožil, když
jsem tebe zářně vítězícího a tvého nepřítel
prchajícího spatřil.

Duch Moravy:

Ó drahá moravská země,
ležela jsi v jejích poutech,
ve tvém trápení
nebylo ti pomoci.

Jedno jediné panenské město,
ona tě musela osvobodit,
ona skrze svou věrnost
zpřetrhla tvé řetězy.

Duch Moravy: Avšak
Řekni mi, šlechtné město, jakým způsobem ses
stalo tak šťastným, žes takovému strašlivému
vojsku uniklo?

Brünnerischer Deut-Geist: Die unverletzte Treu, Und die Lieb-volle Andacht zu der Himmels-Frau Waren jene Schantzen, die mich beschützen, Und die Feinde vertrieben.

Duch Brna: Nezranitelná věrnost a láskyplná pobožnost k nebeské královně, byly ony dvě naděje, které mě ochránily a nepřátele vypudily.

Deuter-Geist der Treu: Ja ich legte die Grund-Veste zu deiner Erhaltung, Weilen du gethan, was du schuldig gewesen, Hat dir auch der Lohn Wahrer Treu gebühret.

Duch Věrnosti: Ano, já jsem položil základy tvého zachování, protože ty jsi učinil, co jsi dlužen byl, náležela ti tedy odměna pravé věrnosti.

Deuter-Geist der Treu: So macht es die Treu;

Vor allen Gefahren
So andere erfahren,
Tragt sie keinen Scheu;

In Wüten und Loben
Da steht sie erhoben
Ist sicher, und frey,
So macht es die Treu.

Duch Věrnosti: Tak věrnost koná

v každém nebezpečí,
tak se ostatní dozví,
že žádného ostychu nemá.

V běsu a chvále
povznesena je,
je jistá, svobodná.
Tak věrnost koná.

Deuter-Geist der Treu: Gleichwohlen wäre ich nicht So starck allein gewesen, Wann mich deine Andacht zu Maria Nicht unterstützet hätte.

Duch Věrnosti: Přesto bych byl tak velmi osamocený, kdyby mě tvá pobožnost k Marii nepodepřela.

Deuter Geist der Andacht: O erleuchtes Brünn! Die Zuflucht, so du mittels meiner zu Maria genommen, Hat die die Lorber gesammelt, Mir welchen du Gegenwärtiges Jahr-Hundert herzlich becrönest. Dein Bitten und Betten Haben das Mutter-Herz völlig erweicht, Ihren mächtigen Schutz-Mantel über mich auszubreiten. Die Feinde zu schrecken, Und zu verblenden.

Duch Pobožnosti: Ó osvícené Brno! Útočiště, které jsi s pomocí mou u Marie našel, ti vavřín přineslo, jímž nové století srdečně korunuješ. Tvé prosby a modlitby zcela její mateřské srdce obměkčily, aby přese mne svůj ochranný plášť rozprostřela a tím nepřátele zastrašila a oslepila.

Deuter Geist der Andacht: Gedencke
doch an jene Zeit,
Wie man vor Hundert Jahren;
In toller Wuth, und Grausamkeit,
Mit dir, O Brünn! verfahren;

Doch hast du es dahin gebracht,
Mit Flehen, und mit Bitten,
Daß dich vor aller Feinde Macht
Maria thät behüten.

Deuter Geist der Andacht: Jetzt erwege Kummer-
volles Mähren, Wohin in bevorstehender Feindes
Gefahr Die Zuflucht zu nehmen seye;
Du aber Jungfäuliche Stadt Brünn Verdopple dein
Andacht, Und vergesse nimmermehr, dich gegen
deine mächtige Schutz-Frau Danckbar zu erweisen.

Brünner Deut-Geist: So will ich dann Meine
Danckbarkeit An dem Tag geben, Ich will mein
Stimm erheben, Und meine Gnaden-Mutter Um
ferneren Schutz anflehen.

Mährischer Deut-Geist: Vergönne mir auch, Daß
ich mit deinen Worten Meine Seuftzer vereinige.

Brünner Deut-Geist: Dich will ich anjetzt
begrüssen,
Du bist meine Zierd, und Freud,

Mährischer Deut-Geist: Sehe auch mich
bey deinen Füßen,
Mutter der Barmhertzigkeit.

Brünner Deut-Geist: Ich will keine Mühe
spahren,
Will dir dancken ohne End.

Duch Pobožnosti: Rozpomeň se
na onu dobu,
jak před sto lety,
v šílené zlosti a ukrutnosti,
s tebou ó Brno, zacházeno bylo.

Přec jsi dokázalo,
úpěním a prosbami,
že tě před vši mocí nepřátel
Maria ochránila.

Duch Pobožnosti: Nyní uvaž, zarmoucená
Moravo, kde můžeš najít útočiště před
nadcházejícím nebezpečím.
Ty však panenské město Brno zdvojnásob svou
pobožnost, a už nikdy nezapomínej své mocné
ochránkyni vděčnost prokazovat.

Duch Brna: Tak chci tedy v tento den svou
vděčnost projevit, svůj hlas pozvednout, a svou
milostivou matku o další ochranu úpěnlivě prosit.

Duch Moravy: Dopřej také mně, aby se k tvým
slovům mé povzdechy připojily.

Duch Brna: Tebe chci nyní pozdravit,
tys moje okrasa a radost.

Duch Moravy: Rač pohleděti také na mě
u tvých nohou,
Matko Milosrdství.

Duch Brna: Nechci šetřit námahou,
chci ti vroucně děkovat bez konce.

Mährischer Deut-Geist: Laß mich deinen
Schutz erfahren,
Von mir nicht dein Aug abwend.

Brünner Deut-Geist: O Maria voll der
Gnaden,
Mich bewahr vor allen Schaden,

Beide: Unser Mutter stets verbleib,
Alle Macht der Feind' abtreib.

Deuter Geist der Andacht: So recht, Das ist das
Mittel Glückseelig zu leben.

Deuter Geist der Treu: Wo die Treu den Grund
leget,

Deuter Geist der Andacht: Und wo ihn die
Andacht zu Maria befestiget,

Beide: Kan es niemahlen An Sicherheit fehlen.

Deuter Geist der Andacht: Sammlet euch
demnach alle Menschen, Und bringet mit
vereinigter Stimm Mariä das Lob-Opfer.

Coro: Was da lebt und schwebt auf Erden,
Muß anheut zur Zungen werden
Muß verkünden deine Ehr;

Thu auch künfftig unser dencken,
Uns einmahl den Frieden schencken,
O Maria uns erhör!

Duch Moravy: Nechej mě zakusit tvou
ochranu,
neodvracej ode mě svůj zrak.

Duch Brna: Ó Maria milosti plná,
uchraň mě od všeho zlého,

Oba: naší matkou zůstaň neustále,
všechnu moc nepřátel odežeň nenadále.

Duch Pobožnosti: Přesně tak, to je ten způsob, jak
žít blaženě.

Duch Věrnosti: Kde věrnost základem je

Duch Pobožnosti: a kde jej pobožnost k Marii
upevňuje,

Oba: at' nikdy nechybí bezpečí.

Duch Pobožnosti: Sjednot' te se tedy všichni lidé a
přineste jednotným hlasem Marii obět' chvály.

Sbor: Vše co je na nebi i na zemi,
at' se ode dneška hlasem stane,
at' zvěstuje tvoji čest

At' naše mysl činí tak neustále
a jednou nám mír daruje.
Ó, Maria, vyslyš nás.

Závěr

Oslavy sto let od konce obléhání Brna švédským vojskem byly významnou událostí na přelomu první a druhé poloviny 18. století, v době, kdy se pozvolna proměňuje kulturně-společenské paradigma. Byť jsme se v analýzách nezabývali všemi aspekty, vyplynuly z našeho výzkumu přínosné poznatky potvrzující dosavadní domněnky a představy o průběhu slavnosti uváděné v publikacích, odborných statích a studiích. Byl podán stručný a ucelený přehled nejen o provedení oratoria, ale i o oslavách samotných.

Nastínili jsme kontext vzniku oratoria a také život Josepha Umstatta. Uveden byl také doposud nepublikovaný přehled skladeb (včetně signatur) uložených ve sbírkách oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, který by měl dalším badatelům usnadnit práci s těmito hudebninami.

Důležitou součástí práce jsou analytické sondy vztahující se k oratoriu. Přiložili jsme k nim překlad německého originálu vzhledu portatalia, který zahrnuje také překlady latinských nápisů. Pro skladbu jsme podle formy zvolili dle dobových pramenů označení oratorium, jelikož se tomuto druhu po formální stránce (i přes jednodílnost) nejvíce přibližuje. Zhodnotili jsme i zhudebnění recitativů, přičemž jsme na základě porovnání akcentů a přízvuchných dob poukázali na adekvátnost deklamace. Soustředili jsme se na afekty jednotlivých árií, zhudebnění klíčových slov a využití hudebně rétorických figur, které odpovídají možnostem textu. Z hlediska stylu pak můžeme toto Umstattovo dílo bezpochyby zařadit ke galantnímu stylu.

Stěžejní částí diplomové práce byla kriticko-praktická edice v této době jediného známého notového pramene oratoria. Provedli jsme spartaci hudebního materiálu a vytvořili partituru, která umožňuje provedení díla. Nutná byla oprava písařských chyb, které vznikly během opisu skladby. Díky provedení písařských zkoušek jsme získali přehled o jednotlivých písařích, podařilo se nám identifikovat tři z pěti písařů. Pro vytvoření partitury byla také nezbytná edice německého textu, která je doplněna o překlad libreta v souladu se zvyklostmi, tzn., že se jedná o ekvivalentní překlad.

Pro další výzkum by bylo vhodné obdobné zpracování hudebního provozu v rámci oslav korunovace obrazu Panny Marie Svatotomské z roku 1736, neboť o nich existují pouze historické statě. Zpracování dalších sekundárních pramenů k této slavnosti by tak mohlo doplnit celkový pohled na hudební barokní krajinu města Brna.

Resumé

Oslavy vítězství nad švédským vojskem byly jednou z nejvýznamnějších událostí v barokním Brně. V této práci se zabýváme průběhem slavností, osobností skladatele Josepha Umstatta, avšak stěžejním bodem této magisterské práce je edice jím napsaného oratoria *Durch das Treu und die Andacht gecrönte Jabr-Hundert*. Provedli jsme spartaci hudebního materiálu a vytvořili tak partituru, která umožňuje provedení díla. Práce obsahuje překlad libreta z němčiny do češtiny a překlad popisu kulis. Na základě analytických sond jsme Umstattovo oratorium přiřadili ke galantnímu slohu.

Resümee

Während der Barockzeit fand im August 1745 eine der wichtigsten Festlichkeiten in Mähren statt. Es handelte sich um eine Feier des hundertjährigen Jubiläums, die an Ende der schwedischen Belagerung der königlichen Stadt Brünn erinnerte. In dieser Magisterarbeit wurde die gesamte Andacht in Betracht gezogen, weiterhin wurde auf Joseph Umstatt und sein Oratorium *Durch das Treu und die Andacht gecrönte Jabr-Hundert* fokussiert. Der Schwerpunkt stellt eine kritisch-praktische Edition des Oratoriums dar. Die Diplomarbeit umfasst sowohl die Übersetzung der Beschreibung von dem *Theatrum Triumphalis*, als auch des Librettos ins Tschechische. Aufgrund der text-musikalischen Analyse wurde das Oratorium von Joseph Umstatt zur Empfindsamkeit, bzw. zum Galanten Stil zugeordnet.

Summary

The celebration of victory over Swedes was one of the most important events of baroque era in Brno. This master's thesis is focused on the course of the celebration and contribution and personality of Joseph Umstatt (with his relationship to Brno), however the main subject of this work is an edition of Umstatt's oratory *Durch das Treu und die Andacht gecrönte Jabr-Hundert*. The transcription of the musical material was performed and transformed into a score, which enables performing the piece. This thesis also contains translation of libretto and descriptions of *theatrum triumphalis* from German to Czech language. On the basis of research of the musical material is the examined piece classified as a representative of gallant style.

Použité zdroje

Soupis pramenů

Archiv města Brna (dále jen AMB), fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 1337.

Archiv města Brna, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 736.

Archiv města Brna, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, inv. č. 738.

Archiv města Brna, fond A 1/9 – Stará registratura, fasc. S282, inv. č. 471.

Moravská zemská knihovna (dále jen MZK), rkp. A 24. Hanzeli, Adeodatus. *Annus seacularis primus initiatae obsidionis senatus populi que Brunensis.*

Moravská zemská knihovna, *Kurtz verfaßte Nachricht Der Hundert-jährig-andächtigen Gedächtnuß Wegen Wunderthätiger Befreyung Der Königlichen Stadt Brünn*, Brünn: gedruckt bey Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1747 (MZK, sign. CH-0005.333).

Moravská zemská knihovna, rkp. A 20, Haura, Hieronymus: *Miscellanea iucundo-curiosa* [...]. Tomus II.

Moravská zemská knihovna, rkp. A 24. Hanzeli, Adeodatus. *Annus seacularis primus initiatae obsidionis senatus populi que Brunensis.*

Moravské zemské muzeum – Oddělení dějiny hudby, Lístkový katalog opisovačů – Augustiniáni.

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Klášter augustiniánů (Staré Brno), sign. A 20.193, *Concerto* (CZ-Bm, sign. A 20.193).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Klášter augustiniánů (Staré Brno), sign. A 20.194, *Oratorio della Coratione[sic] B. V. M.* (CZ-Bm, sign. A 20.194).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Klášter milosrdných bratří, sign. A 42.404, *Aria ex G* (CZ-Bm, sign. A 42.404).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka klášter Rajhrad, sign. A13.076, *Symphonia* (CZ-Bm, sign. A13.076).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Kostel sv. Jakuba, sign. A1859, *Aria de Beata Virgine* (CZ-Bm, sign. A1859).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Kostel sv. Jakuba, sign. A2118, *Lytaniae Lauretanae* (CZ-Bm, sign. A2118).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Kostel sv. Jakuba, sign. A2268, *Mše in G* (CZ-Bm, sign. A2268).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Kostel sv. Jakuba, sign. A2269, *Missa S. Michaelis* (CZ-Bm, sign. A2269).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Kostel sv. Jakuba, sign. A2270, *Kyrie et Gloria* (CZ-Bm, sign. A2270).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Kostel sv. Jakuba, sign. A2271, *Missa minor* (CZ-Bm, sign. A2271).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Kostel sv. Jakuba, sign. A2272, *Missa brevis* (CZ-Bm, sign. A2272).

Moravské zemské muzeum, Oddělení dějiny hudby, hudební sbírka Rajhrad, sign. A13.076, *Symphonia* (CZ-Bm, sign. A13.076).

Moravský zemský archiv, fond E4 – Augustiniáni Staré Brno, kart. 145, sign. 45:2.

Moravský zemský archiv, fond E4 – Augustiniáni Staré Brno, kart. 169, Sign. 51:11, *Knihla Jubilæum primum*.

Seznam literatury

- ARNOŠTOVÁ, Marcela. *Augustinián Jeroným Haura (170–1750) a jeho pastorální árie Surge mopse vocem alta*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav hudební vědy, 2011. 74 s. Vedoucí bakalářské práce Jana Perutková.
- BACH, Carl Philipp Emanuel. *Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen*. Leipzig: Schwickertschen Verlag, 1780.
- DECKER, Viliam. *Dejiny rucnej výroby papiera na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1982.
- DUDEN–WÖRTERBUCH. [online]. 2013 [cit. 2015-03-26]. In Bibliographisches Institut GmbH. Dostupné z: <<http://www.duden.de/woerterbuch>>.
- DÜRR, Walter. *Sprache und Musik. Geschichte – Gattungen – Analysemodelle*. Kassel, Bärenreiter-Verlag, 1994.
- EINEDER, Georg. *The ancient paper-mills of the former Austro-Hungarian Empire and their watermarks*. Hilversum: The paper publications society, 1960.
- Filozofický ústav Akademie věd ČR - Kabinet pro klasická studia. *Knihopis Digital Database – České prvotisky a staré tisky (1476-1800)*. [online] 2014 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <<http://db.knihopis.org/l.dll?cl~P=6081&TL=ZLHL>>.
- HELFERT, Vladimír: *Hudební barok na českých zámcích: Jaroměřice za hraběte Jana Adama z Questenberku († 1752)*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1916.
- KAČIC, Ladislav. (ed.) Joseph Umstatt. *Concerti per violino*. Bratislava: Vysoká škola múzických umění, 2013.
- KAČIC, Ladislav. Kapela Imricha Esterházyho v rokoch 1725–1745. In *Musicologica Slovaca*. Vol. 5, no. 2, 2014.
- KRONES, Hartmut – SCHOLLUM, Robert. *Vokale und allgemeine Aufführungspraxis*. Wien, Köln: Böhlau Verlag, 1998.
- LEMPFRID, Wolfgang. *KölnKlavier*. [online]. 2000-2014 [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <<http://www.koelnklavier.de/quellen/tonarten/dur.html#ddur>>.
- MACUROVÁ, Zuzana. *Kapitoly z mecenátu Matouše Pertschera, představeného brněnského augustiniánského kláštera (1740–1777)*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2009. Vedoucí diplomové práce Lubomír Slaviček.

- MALÝ, Tomáš – MAŇAS, Vladimír – ORLITA, Zdeněk. *Vnitřní krajina zmizelého města. Náboženská bratrstva barokního Brna*. Brno v minulosti a dnes, Supplementum 10. Brno: Archiv města Brna, 2010.
- MAŇAS, Vladimír – ORLITA, Zdeněk – POTŮČKOVÁ, Martina. *Zbožných duší úl. Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010.
- MAŇAS, Vladimír. Kněžské druhotiny na Petrově roku 1748. Brněnská kolegiátní kapitula v průsečíku duchovní a světské sféry. In *Archivum amicus historici est. Sborník k životnímu jubileu Hany Jordánkové*. Brno: Archiv města Brna, 2015, s. 384–394.
- MATL, Jiří – POSPÍŠIL, Michael – SEHNAL, Jiří (edd.) JANOVKA, Tomáš Baltazar. *Klíč k pokladu velkého umění hudebního*. Praha: Koniasch Latin Press, 2006, cxxiv, 387 s.
- MICHEL, Hans – ULLRICH, Hermann. *Joseph Umstatt*. In FINSCHER, Ludwig (Hrsg.) *Musik in Geschichte und Gegenwart*. Stuttgart: Bärenreiter-Verlag, 2006. Personenteil, Band 16. Sp. 1208–1210.
- MICHEL, Hans. *Joseph Umstatt*. In SADIE, Stanley. (ed.) *The new Grove Dictionary of Music and Musicians. 2nd Edition*. New York: Grove, 2001, V. 26, s. 69–70.
- OPPELTOVÁ, Jana. Slavnosti a efemérní architektura. In Kroupa, Jiří (ed.) *V zrcadle stínů. Morava v době baroka. 1670–1790*. Brno: Moravská galerie v Brně, 2003, s. 145–168.
- PERUTKOVÁ, Jana. *František Antonín Míča ve službách hraběte Questenberga a italská opera v Jaroměřicích*. Praha: Koniasch Latin Press, 2011.
- PERUTKOVÁ, Jana. Problematika galantního stylu ve světle dobových pramenů (s bližším zaměřením na hudebně dramatickou tvorbu). In *Musicologica Brunensia*, Brno: Masarykova univerzita, 2011, roč. 46, č. 1-2, s. 127–139.
- QUANTZ, Johann Joachim. *Versuch einer Anweisung, die Flöte traversiere zu spielen*. Berlin: Johann Friedrich Voß Verlag, 1752.
- RAZUM, Kahtrin – MÜNZBERG, Franziska. *Die Grammatik: unentbehrlich für richtiges Deutsch*. 8. überarb. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 2009.
- Répertoire International des Sources Musicales* [online]. 2015 [cit. 2015-03-03] Dostupné z: <<https://opac.rism.info>>.
- ROHR, Julius Bernhard von: *Einleitung zur Ceremoniel-Wissenschaft der Privat-Personen*. Berlin, 1728.

- SAMEK, Bohumil. Architektura v díle F. Ř. Ecksteina. In *Sborník prací Filozofické Fakulty Brněnské Univerzity F 30-31*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1986-87, s. 53–59.
- SEHNAL, Jiří. – Vysloužil, Jíří. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001.
- SEHNAL, Jiří. Die Adeligen Musikkapellen im 17. und 18. Jahrhundert in Mähren. In *Studies in Music History presented to H. C. Robbins Landon on his 70. Birthday*, London, 1996, s. 195–217.
- SEHNAL, Jiří. Hudba u brněnských augustiniánů v 18. století. In *Hudební věda* 20, 1983 č. 3, s. 227–240.
- SCHRAMM, Wilhelm: *Ein Buch für jeden Brünner: Quellenmässige Beiträge zur Geschichte unserer Stadt*. Brünn: Verlag des Verfassers, 1901-1905. Bd. 1.
- SCHÜLLEROVÁ, Silvie. *Afektová teorie a hudebně rétorické figury*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2007. Disertační práce. Vedoucí práce Zdeněk Marek.
- SLÁDEK, Miloš (ed.): *Svět je podvodný verbíř aneb, Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2005.
- SPÁČILOVÁ, Jana. *Unbekannte Brünnner Oratorien Neapolitanischer Komponisten vor 1740*, *Musicologica Brunensia* 2014, č. 1, s. 137–16.
- SPÁČILOVÁ, Jana: *K provozování oratorií v Brně v 1. polovině 18. století*. In *Opus musicum* 45, 2013, č. 6, s. 6-16.
- SPINDLER, Wolfgang: *Bamberg*. In Finscher, Ludwig. (Hrsg.) *Musik in Geschichte und Gegenwart*. Stuttgart: Bärenreiter-Verlag, 1994, Sachteil, Band. 1.
- ŠTĚDRONĚ, Bohumír. Zemští trubači a tympanisté v Brně. K vývoji neznámé hudební společnosti v 17. a 18. století. In *Vlastivědný věstník moravský* 7, 1952, č. 3, s. 122–134.
- VÁLKA, Josef. *Myslení a obraz v dějinách kultury (studie, eseje, reflexe)*. Brno: Maticе moravská - Seminář dějin umění FF MU, 2009.
- ZUMAN, František. *České filigrány XVIII. století*. Praha: Nákl. České akademie věd a umění, 1932.

Seznam zkratek

AMB – Archiv města Brna

CZ-Bm – Brno, Moravské zemské muzeum

MZA – Moravský zemský archiv

MZK – Moravská zemská knihovna

ODH MZM – Moravské zemské muzeum, Oddělení dějin hudby

RISM – *Répertoire International des Sources Musicales*

fol. – folio

inv. č. – inventární číslo

kart. – karton

rkp. – rukopis

s. – strana

sing. – signatura

d. – denár

fl. r. – florin (zlatý rýnský)

kr. – krejcar

tr1   tromba prima

tr2   tromba secunda

vl1   violino primo/první housle

vl2   violino secundo/druhé housle

vlni   violini unisoni

vla   viola

S   soprán

A   alt

T   tenor

B   bas

cem   cembalo

-      nepřítomnost znaku v edici nebo v prameni

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Nákres trasy procesí

Příloha č. 2 – Filigrány Umstattových skladeb uložených v ODH MZM

Příloha č. 3 – Titulní strana libreta

Příloha č. 4 – Edice pramene – *Durch das Treu und die Andacht gecrönte Jahr-Hundert*